

zesde jaargang no. 22

4 Oct. 1946

verschijnt wekelijks

DE VRIJE KATHEDER

waarin opgenomen de vrije kunstenaar

uit de inhoud:

Mr Petra E. Eldering: Het vonnis van Neurenberg.

A. F. Mellink: De P. v. d. A. en de 24e September.

Henriette Roland Holst: Aan de stakers.

L. Mok: Vernieuwing van het Hoger Onderwijs en
behoudzuchtige politiek.

Heinrich Heine: Duitsland, een wintersprookje. (vertaling Gerard
den Brabander).

Theun de Vries: Bach hervonden.

Dr A. de Froe: De sociale positie van den wetenschappelijken
werker.

Reproductie op de omslag naar een sculptuur van Joseph Savina.

Het Vonnis van Neurenberg

Deze week hebben wij het einde beleefd van het grootste politieke proces in onze geschiedenis, gevoerd voor het eerste internationale Tribunaal, dat de wereld gekend heeft. Hoewel de lange duur der procesvoering de algemene belangstelling voor de zaak tot een minimum gereduceerd had, hebben de uitspraken toch in ieder geval dit effect gesorteerd, dat zich voor één ogenblik aller ogen op de zittingzaal te Neurenberg gericht hebben.

De discussie over het karakter en de betekenis van dit proces, die in de herfst van het vorig jaar ook het begin van de procesvoering begeleidde, is naar aanleiding van de uitgesproken vonnissen opnieuw ontbrand. Het behoeft ons geenszins te verbazen, dat in deze discussie tot nu toe geen eenstemmigheid bestaat. Zowel de instelling van dit Tribunaal, als de gehele procesvoering zijn dusdanig nieuwe feiten in onze historie, dat misschien eerst aan latere geslachten de mogelijkheid gegeven zal zijn, de juiste waardering hiervoor te vinden.

Reeds voor de installatie van het Tribunaal te Neurenberg zijn over de bevoegdheid, de competentie van dit Internationale Hof breedvoerige juridische discussies gevoerd. Speciaal tegen het feit, dat de rechtsprekende mogendheden zich eigenmachtig, bij het Charter van 8 Augustus 1945, zonder aansluiting te zoeken bij reeds geldende rechtsregels op dit gebied, de nodige grondslagen voor hun jurisdictie hebben verschaft, is meermalen op juridische gronden critiek geïeerd.

Het is inderdaad zo, dat een zuiver juridische redenering altijd ontoereikend zal zijn om de betekenis en de draagwijdte van het recht, dat te Neurenberg gesproken is, vast te leggen. Er blijft altijd een punt, waar dit recht zijn oorsprong vindt in de macht, de macht van de overwinnaars in de oorlog, thans hun wil op te leggen aan den overwonnen tegenstander. En ook dat wat aan deze feitelijk uitgeoefende macht het karakter van recht moet verlenen, is zo nieuw, dat

wettelijke vastgelegde normen in dit opzicht te kort moeten schieten.

Toch behoeft er geen twijfel over te bestaan: dit nieuwe recht beantwoordt in zijn algemeenheid aan het rechtsgevoel van allen in de democratische landen, die tot de overwinning in de oorlog het hunne hebben bijgedragen. Ondanks de aanvechtbare juridische grondslag, is dit proces door dat deel van de wereld ten volle aanvaard, al mag men van mening verschillen over de verstrekkende betekenis van deze procesvoering.

Eén van de redenen, waarom het Tribunaal zijn uitspraak in de bekendgemaakte, op schoolse puntenlijstjes gelijkende vorm heeft geopenbaard, is zeker te vinden in een poging zich juist hiermee, en dan wel allereerst tegenover het overwonnen Duitse volk, maar ook tegenover al diegenen, die huiverig staan tegenover een slechts op rechtsgevoel en niet op zorgvuldig vastgelegde normen baserende rechtspraak, een objectief-zakelijke, juridische rechtvaardiging te verlenen. Of men met dit pogen bij het Duitse volk succes zal hebben, is een vraag, die door velen met twijfel wordt beantwoord.

Wij menen echter, dat hoezeer wij het moeten toejuichen, dat er bij de gehele procesvoering naar gestreefd is een sfeer van objectiviteit te scheppen, het proces uit te heffen boven een georganiseerde wraakneming op oorlogsmisdadigers en een voor de gehele wereld aanvaardbare procesgang te volgen, de grootste betekenis van dit proces niet gelegen is in de mate, waarin men in deze doelstelling geslaagd is.

Het mag voor menig formeel juridisch denkend brein een prettige gewaarwording geweest zijn vast te stellen, hoe achtien der een-en-twintig hoofdverdachten op grond van hun beproeven vergriep tegen een of meer van de vier zorgvuldig geformuleerde punten van de aanklacht tot een van dood door de strop tot 10-jarige opsluiting variërende straf veroordeeld werden; het mag misschien zelfs voor aldus denkenden aanvaardbaar zijn, dat op grond van de niet bewezen schuld aan een van deze misdrijven vrijspraken gevallen zijn. Voor ons ligt hier niet de grootste betekenis van dit proces, en voor velen zal de vrijpraak van hen, wier medeplichtigheid in het grote geheel der Duitse oorlogsvoorbereiding onomstotelijk vaststaat, juist daarom zo moeilijk te aanvaarden zijn, omdat voor hen de nadruk niet valt op het juridische, maar op het politieke karakter van dit proces.

Om dit karakter nader te bepalen is het nodig vast te stellen, dat juist in het element van eigenmachtig handelen, van het zich zonder mandaat van gevestigde rechtsregels opwerpen tot rechters en tot beschermers van een nieuwe rechtsorde, het kenmerkende nieuwe van het proces van Neurenberg gevonden moet worden.

*

Het belangrijkste is nu, zoals in een commentaar op het eindvonnis in de N.R.C. geschreven werd, de vraag, of deze rechtspraak een precedent voor de toekomst zal scheppen. Want hierin ligt, — zoals de schrijver van dit commentaar het uitdrukt, — haar hoogste rechtvaardiging, indien tenminste de uitdrukking: precedent voor de toekomst niet de huiveringwekkende gedachte aan mogelijke toekomstige processen doet opkomen, maar opgevat wordt in die zin, dat de hoogste rechtvaardiging van deze rechtspraak, als van alle rechtsregels, ligt in de mogelijkheid, die

zij biedt, dat haar inhoud tot levende maatschappelijke werkelijkheid wordt.

Haar hoogste rechtvaardiging zal deze rechtspraak slechts kunnen vinden in de mate, waarin de regels van nieuw internationaal recht, door haar voor het eerst geformuleerd, een grondslag zullen vormen voor een vreedzame samenleving der volkeren, voor een internationale rechtsorde, waarvoor dit proces slechts een noodzakelijke inleiding geweest is.

*

Het Vrije Volk was op de aardige gedachte gekomen, de koppen der een-en-twintig schuldigen te publiceren, netjes op rijtjes van zeven. Zo op de wijze waarop in het afgelopen jaar herhaaldelijk gemeenteraads- en parlementsleden aan het publiek zijn voorgesteld. Door deze trouvaille werden bij mij merkwaardige gedachten-associaties gewekt.

Nu zowel als toen aanschouwen wij de gezichten van vertegenwoordigers: toen van door ons zelf, — zij het langs de onpersoonlijke wegen van een regelmatig functionerend democratisch selectie-apparaat, — gekozen vertegenwoordigers; nu van hen, die door het oncontroleerbare, maar daarom niet minder selectief werkende samenspel van duistere dictatoriale machten terecht gekomen zijn aan de toppen van het monsterbedrijf, dat nationaal-socialistische oorlogvoering heet. Indien men de namen onder de foto's zou degnemen en ze voor zou leggen aan iemand die de heren niet zou kennen van vroegere publicaties, dan zou deze kunnen menen, — met uitzondering misschien van het inderdaad daze hoofd van Hess —, met een stel normale parlementariërs te doen te hebben.

Niets kan ons duidelijker dan dit doen beseffen, wat wij doen, wanneer wij aan deze hoofdschuldigen thans het vonnis voltrekken. Wij doen dit, omdat wij in hen, als vertegenwoordigers, het doodvonnis over het nationaal-socialistische stelsel voltrekken.

Maar dit is niet alles. Niet in dit verantwoordelijk stellen van de leiders vindt het vonnis, uitgesproken over deze een-en-twintig, zijn hoogste rechtvaardiging. Het moet zijn aanvulling vinden in het leggen van de verantwoordelijkheid, ook op ieder lid van de Duitse bevolking.

En zelfs hierbij mag het niet blijven. Wij behoeven geen overbekende feiten aan te halen: het uitspreken van het woord München zal voldoende zijn om een ieder te laten beseffen, dat de verantwoordelijkheid voor de tot stand koming van het gigantische, nationaal-socialistische systeem verder reikt dan de grenzen van Duitsland.

De zware straffen, uitgesproken over het grootste deel der schuldigen, blijven ten slotte holle woorden, — de strop om het stoffelijk omhulsel van het misdadig genie van een Goering tenslotte een zinledig gebaar, — indien zij niet aangevuld worden met de door ieder diep gevoelde medeverantwoordelijkheid: zowel voor het verleden, dat tot deze wereldoorlog leidde, als voor de toekomst, die aan de mogelijkheid, dat een dergelijk proces van oorlogsvoorbereiding, agressie en ontmenselijking opnieuw mocht gaan beginnen, voorgoed een einde moet maken.

Dit zal slechts het geval zijn, indien wij aan de hoofdpunten van de aanklacht, misdaden tegen de vrede, en misdaden tegen de mensheid een betekenis geven, die niet alleen voldoende is om af te rekenen met de oorlogsmisdaden van het verleden, maar die ook en bovenal in staat is elk toekomstig drijven naar oorlog, elk streven dat op dit ogenblik zou kunnen leiden tot een tegenstelling tussen hen, die in Neurenberg zo eendrachtig vonnisten, als even grote misdrijven te veroordelen.

Zo ligt de grootste betekenis van het vonnis van Neurenberg niet in de uitspraken, die daar gedaan zijn, maar in de interpretatie die wij voor de toekomst zullen geven van de daar opgestelde normen.

PETRA E. ELDERING

HOOFDREDACTIE:

Mr Petra E. Eldering,
Mr H. P. L. Wiessing.

REDACTEURS:

L. P. J. Braat, Marius Flothuis, Dr A. de Froe,
A. F. Mellink, L. Mok, H. Mooy, W. Ph. Pos,
Dr A. Romein-Verschoor, A. F. Willebrands Jr.

DIRECTIE:

M. de Swaan.

ABONNEMENTSPRIJZEN:

f 2.— per kwartaal; f 4.— per half jaar;
f 8.— per jaar. — Losse nummers f 0.25.

ADVERTENTIE-TARIEVEN

op aanvraag verkrijgbaar.

Kantoor van de Stichting „De Vrije Katheder”: Keizersgracht 520, Amsterdam C. Telefoon directie en redactie: 30709. Telefoon administratie: 33709.

Bank: Amsterdamse Bank N.V., bijkantoor Leidschestraat 33. Postgiro: 277999. Gem. Giro: V 1760.

Uit het Buitenland

De Manchester Guardian heeft sinds een paar generaties een ouderwets-liberale naam van objectieve voorlichting. Terwijl ik in de week-editie ervan wat rondkijk, en dan uitvoerig aan het lezen raak, het ene stuk na het andere, ontstaat langzaam in mij een verwondering: waarom laten nog zo heel veel oprecht-democratisch gezinde mensen zich een rad voor de ogen draaien ten opzichte van de anti-democratische actie der grote Angelsaksische mogendheden? Het is wel zo, dat de Byrnessen en Bevins aldoor democratische woorden in de mond nemen, maar de spreuk „let op hun daden en niet op hun woorden” is toch niet van gisteren?

In dat ene nr. van de Manch.G. vindt men naast elkaar: een verslag van een reis-correspondent van dat blad over hetgeen er omgaat in Mecklenburg onder de Russische bezetting en een verslag van twee Amerikaanse correspondenten, die in Noord-Griekenland — onder Engelse bezetting — hun ogen de kost hebben gegeven.

De Engelsman in Mecklenburg vertelt heel aardig, hoe de Russische officieren — enigszins naïef, Chinezen zouden dat ook zo doen — hun uiterste best deden, de vreemde journalisten in een feestelijke stemming te brengen: diners, ja zelfs een Carmen-opvoering, speciaal voor hen ingericht! Maar de Manch.G.-man bleef aandringen op meer tijd voor studie, en toen de Russen merkten, dat het hem daarmee werkelijk ernst was, draaiden zij ineens om. Hij en zijn collega's mochten — er waren juist gemeenteraadsverkiezingen — bij een stembus staan en vrijelijk iedereen, ook Duitse partijleiders, interviewen, en zo kwam onze journalist achter de volgende feiten: dat in dit voormalige paradijs van het grootgrondbezit, waar de reactie altijd troef is geweest bij een geheime stemming de gecombineerde soc.-comm.-partij 69 % der uitgebrachte stemmen kreeg, terwijl slechts 9 à 10 % van de stemmers door ongeldigmaking van hun stembiljet schenen te protesteren tegen de uitsluiting der fascistische partijen van mededinging. Waarom die enorme winst der soc.-comm.-partij? De stichting van die partij is door den bezetter, d.w.z. den vijand, bevorderd! Maar dat is pas gebeurd, nadat diezelfde bezetter alle grote landgoederen onder de landloze boeren had verdeeld en zo door een daad bewezen had, de belangen van het volk bovenaan te stellen. Dat was democratie in de praktijk, in afwachting van socialisme in de praktijk, en de bevolking heeft er — nog-

maals: met volledig behoud van het geheim der stemming — haar duidelijke antwoord op gegeven.

Nu lezen we in de Manchester Guardian over Griekenland. Niet de Russen zijn daar de baas, maar Labour in de persoon van den met de Conservatieve Partij op buitenlands gebied gelijkgezinden Bevin. (Er zijn in Nederland mensen, die Labour als een eenheid zien van socialistische arbeiders, maar dat is een vergissing: binnen Labour leeft, naast een echt-socialistische minderheid, een in menig opzicht behoudend gezinde, kleinburgerlijke meerderheid met imperialistische tendenzen.) Welnu, de Labour-minister, die de exponent is van deze slechts met aanhalingstekens socialistische meerderheid, denkt er niet aan om, zoals de Russen in hun bezette gebieden doen, grote landgoederen onder vele duizenden arme boeren te verdelen en de fascistische en andere reactionnaire partijen bij verkiezingen uit te sluiten; integendeel, hij zorgt voor precies het omgekeerde: onder bescherming van de merendeels aristocratische militaire commandanten van het Britse bezettingsleger krijgt de autoritaire koning weer zijn troon en...., maar laten de reis-correspondenten van de, let wel zeer anti-Russische New York Herald Tribune en New York Daily News, die de Manchester Guardian met instemming aanhaalt, het zelf zeggen: Wij zijn ontsteld, seinden die naar New York, over de tegenwerking der anti-malaria-actie en over de systematische uithongering van de dorpsbevolking in het Noorden, „waar vanwege de regering een terreur heerst, die probeert niet alleen de communisten, maar evengoed alle democratisch-liberale en republikeinse elementen uit te roeien.” Deze Amerikaanse correspondenten gewagen van het hartverscheurend vervoer in legervrachtwagens van massa's vrouwen en kinderen, die men naar gevangenissen brengt, nadat men met hun republikeins gezinde mannen en vaders nog wel anders heeft gehandeld.

Dus: hier in Griekenland geen instelling van een democratisch regiem als in Mecklenburg. Maar de instelling van een.... oud-Mecklenburgs regiem: met terreur door een militairen koning en zijn financiële en agrarische satrapen. En dit alles officieel door Labour. Het welk tot zo iets komt, omdat naar de onuitgesproken mening van Bevin Engeland als geheel belang heeft bij het hebben van bastions in de buurt van het Suezkanaal en de olievelden van het Midden-Oosten. Dus om imperialistische redenen zou men zeggen, — maar generaal Smuts, veldmaarschalk van het Britse Rijk, heeft ter informatie van Henry Wallace (dien hij met pharizese deftigheid noemt: „zeker iemand in Amerika”) juist omgekeerd gezegd: „dat er nergens een spoor is van Brits imperialisme, want dat het Britse imperialisme in de Boerenoorlog stierf en sindsdien niet meer bestaat.” Een Hollander zegt daarop: Goeie morgen!

*

Hoe dwaas deze uitlating van den invloedrijken boeren-generaal ook klinkt, ze was de eigengereide inleiding van een niet verkeerde démarche, die wel bewijst, dat in elk geval Engeland graag buiten een oorlog zal blijven. Stalin heeft, zoals men weet, in een interview met Alexander Werth, aan Rusland en de wereld doen weten, dat volgens hem geen wereldoorlog nabij is: hoe zeer dan ook een zenuwen-oorlog sinds ongeveer negen maanden de geesten heeft in de war gebracht. Men wist dit eigenlijk wel; de Economist heeft het, zoals in deze rubriek menigmaal is gememoreerd, begrijpelijk gemaakt, dat dit zo zijn moet, maar nu zijn dan ook de staatslieden en de grote dagbladen van Europa gekomen en hebben — na pas nog Henry Wallace om eenzelfde vredesactie te hebben uitgescholden — plotseling gunstig gereageerd. De oude Grieken wisten al, dat als twee hetzelfde zeggen,

het nog niet hetzelfde is.... Wallace ontving slaag en Stalin oogst bloemen: zelfs van Smuts, den ouden communisten-verslinder en steunpilaar van het Engels Imperium. Deze brak uit de zaal van het Vredes-Congres, in het Luxembourgpaleis, om per radio zich zo snel mogelijk een van zin met den veel-gesmeden Stalin te kunnen verklaren: „Inderdaad”, zei hij, „een politiek van vrede is noodzakelijk. De Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en Groot-Brittannië hebben geen van drieën behoefte aan nog meer invloedsferen of grondstoffen, die hun eigen gebieden niet zouden kunnen opleveren”. Het klinkt mooi. Maar laat ons afwachten. Op het ogenblik, dat wij dit schrijven, hebben Byrnes en heel de oorlogzuchtige kring van Amerikaanse grootkapitalisten en hun, tegen de Sovjet-Unie razende pers nog niet op Stalin's woorden gereageerd. In Parijs en Londen heeft men de indruk, dat Stalin met zijn rede de bedoeling heeft, Engeland uit te nodigen bemiddelaar te zijn.

*

De volledige tekst van het nieuwe ontwerp-Grondwet der Franse Republiek, zoals het in de Assemblée Constituante door de (kath.) M.R.P., de socialisten en communisten is aangenomen, beslaat in de meeste Franse dagbladen van Zondag en Maandag j.l. een hele pagina. Dit nieuwe ontwerp bevat nu in de preliminieren o.a. een zinsnede over het onderwijs, welke voor Katholieken meer aannemelijk is te achten dan die van het in April verworpen ontwerp. Die eerste tekst wekte — weliswaar ten onrechte — wel eens de indruk, dat geen bijzonder onderwijs in Frankrijk zou zijn toegestaan. Nu is de betreffende zinsnede in het nieuwe ontwerp aldus geredigeerd: „De inrichting van het openbaar, kosteloos en neutraal lager-, middelbaar- en hoger-onderwijs is een plicht van de Staat”. De M.R.P. heeft dit keer voor gestemd en daarmee aanvaard, dat men in de Grondwet zelf niets zal kunnen vinden over de al of niet toelaatbaarheid en de voorwaarden voor inrichting van bijzonder onderwijs. Deze worden echter volgens belofte, speciaal van de communisten in de gewone wetten geregeld.

Over dit ontwerp zal het Franse volk op 13 October met een ja of een neen antwoorden. Van Generaal de Gaulle wordt verwacht, dat hij hun vóór die datum zal adviseren tot „neen”. Maar niemand weet, wat hij doen zal. Zoals de Figaro zegt: zelfs voor zijn allernaaste omgeving houdt de Gaulle in de regel zijn plannen geheim. Het is echter niet te verwachten, dat — nu de drie grote partijen zijn samengegaan, de meerderheid van het Franse volk roet in het eten zal werpen.

1 Oct.

Wg

P.S. Met een volharding, een beteren Engelsman waardig, heb ik Mosley vorige week Sir William genoemd. Zijn naam is, zoals velen weten zullen, Sir Oswald Mosley.

Deze week in KRITERION

TEL: 52592

Prolongeert

JAMES MASON, MICHAEL REDGRAVE
en LILLI PALMER in **THUNDER ROCK**

(Vlucht in het verleden)

Regie: Roy Boulting.

Toegang 14 jaar.

Filmex

Dag.: 2.30 — 7.15 — 9.15 uur.

Zond.: 1.30 — 3.30 — 7.15 — 9.15 uur.

CULTURA

TOLSTR. 160 b/d v. Woustr.
TEL. 22291

DANIELLE DARRIEUX en
PIERRE DUX in

DE FATALE NACHT

Naar de roman van Vicky Baum (Retour à l'Aube)
Toegang 18 jaar.

Dag.: 2.30, 7.30, 9.30 uur. Zondags: 1.30, 3.30, 7.30, 9.30 u.
Kassa geopend van 10—4.30 uur en van 7—10 uur.

DE PARTIJ VAN DE ARBEID EN

de 24e September

Met een meerderheid van 5 tegen 1 heeft de Tweede Kamer der Staten-Generaal een motie-Hoogcarspel verworpen, waarin stopzetting van de troepentransporten naar Indonesië werd verlangd, zolang er geen overeenstemming met de Indonesische Republiek is bereikt. En de Eerste Kamer had een communistische motie van dezelfde strekking voor enkele weken eveneens met grote meerderheid afgewezen. Tussen deze beide parlementaire zittingen in liggen de geruchtmakende gebeurtenissen van 24 September in de hoofdstad, die de onmiddellijke aanleiding tot de interpellatie-Wagenaar vormden.

Het meest karakteristieke feit in de Kamerdebatten van de dag na de staking was, dat, terwijl de actie te Amsterdam een ongekennde gesloten eenheid van handelen der arbeidersbevolking te zien gaf, in het parlement de politieke tegenstellingen tussen de communisten en alle overige partijen buitengewoon veel scherper uitkwam dan tevoren. J. Hoogcarspel sprak in dit verband van een eenheidsfront, zich uitstrekkend van den anti-revolutionnaire Schouten via den groten man der K.V.P., Romme, tot de woordvoerders van de Partij van de Arbeid, Vorrink en van der Goes van Naters. Er bleek een zeldzame eensgezindheid te bestaan tussen regeringspartijen en „oppositie”, waartoe anti-revolutionairen en christelijk-historischen toch gerekend worden; zij werden tot elkaar gedreven door hun gemeenschappelijke afkeer van de communisten en hun gevoelens van beangstheid, die door het in beweging komen van de bevolking waren gewekt. „Weg met de communisten!”, dat was in feite de leuze die door de parlementaire woordvoerders van alle schakeringen werd aangeheven, zoals dat ook door de meeste persorganen na de staking, op enkele uitzonderingen na, geschied was. En met dit reactionnaire koor stemde ook de minister-president, Dr Beel, de schildknaap van den dictator-in-spe op de achtergrond Romme, volkomen in.

In allerlei toonaarden werd stemming tegen de communisten gemaakt, aangedrongen op maatregelen tegen ontoelaatbare overschrijding van de grenzen van de vrijheid van meningsuiting, geïnsinueerd over verboden wapenbezit en over het zaaien van onrust, ja bij monde van den hoogleraar Romme werd de partij van den voor Nederlands vrijheid gevallen Jan Postma, zelfs van landsverraderlijke gezindheid beticht. Zo is nu eenmaal de rechtvaardige gang der geschiedenis: de leider der pro-Duitse Nederlandse Unie en voorstander van het corporatieve stelsel, Prof. De Quay, wordt Commissaris der Koningin in Noord-Brabant, doch communistische verzetsmannen worden als slechte Nederlanders zonder zedelijke normen beschouwd.

Eén ding dient erkend: het meest onbewimpeld uitte zich ongetwijfeld de voorzitter van de P. v. d. A., Koos Vorrink, die op het gebied van communistenbestrijding nu eenmaal een naam op te houden heeft. Hij bezat de vrijmoedigheid om voor de zich door een hoge graad van gedisciplineerdheid kenmerkende algemene staking te Amsterdam het woord „straat-terreur” te bezigen en betuigde zijn vreugde, dat de regering daarvoor niet geweken was. Wij vragen ons af, of de heer Vorrink de moed zou hebben bezeten om hetzelfde te verklaren op de morgen van 24 September voor het front van de op het Plein-Februari-1941 samengestroomde stakers. Door hun

thans aangenomen houding bewijzen Vorrink en van der Goes van Naters slechts, hoezeer zij vervreemd zijn van die arbeidersklasse, die eenmaal de voornaamste basis vormde van de sociaal-democratie in Nederland. Met welk recht beweren de heren, dat slechts 10% van ons volk het communistische standpunt inzake de troepenuitzendingen deelt, wanneer de arbeiders van alle vitale overheids- en particuliere bedrijven in de hoofdstad spontaan en massaal het werk neerleggen, om hun afkeuring over de politiek van de regeringscoalitie van K.V.P. en P. v. d. A. kenbaar te maken? Menen zij werkelijk iets aan de situatie te veranderen met hun povere reactie op het gebeurde, door n.l. verdere samenwerking aan organisaties als „Nederland-Indonesië” te weigeren, omdat daarin óók de C.P.N. is vertegenwoordigd?

Waarlijk, burger Vorrink, gij hebt de les van uw leermeester Troelstra slecht begrepen. Toen het N.V.V. in 1920 de arbeiders der drie grote steden tot de algemene proteststaking tegen het anti-revolutionaire wetsontwerp van de regering-Ruys de Beerenbrouck opriep, stond Troelstra daar volkomen achter. Hij schreef daarover in „Storm”:

Aan de stakers

In deze duistere wereld

vondt gij de weg tot moedige daad,
het simple gebaar van den kameraad,
dat de nacht van onrecht besterrelt.

„Wij werken niet”. Door de volle straten
van ons herlevend Amsterdam
blinken de jonge en oude gelaten
als in de nacht een heldere vlam.

Zij sloeg uit het grauwe mistroostige leven.

„Wij staken vandaag niet voor het dagelijks brood;
Wij willen vandaag onszelven geven
om makkers te helpen, die zijn in nood.

„Ik begroette het stakingsbesluit met grote vreugde; na een periode van slapte in de beweging, had ik eindelijk het gevoel, weer wind in de zeilen te hebben”.

In het parlementair debat over de wet verklaarde hij: een regering, die werkelijk rust onder het volk wil brengen, „ga niet tegen de stroom des tijds in, maar geve leiding aan de stroom des tijds, die make geen wetten — machteloze wetten, als het er op aankomt — tegen de revolutie, maar geve leiding aan de revolutionaire beweging zelf”.

En de grote mannen van de S.D.A.P. in Amsterdam, de wet-houders Wibaut en de Miranda, namen het eveneens voor de stakers onder het gemeentepersoneel op.

We hebben hier gememoreerd de stellingname van coryphaeën der sociaal-democratie als Troelstra en Wibaut in het vraagstuk van de politieke staking in het jaar 1920. Daarnaast kan nog gewezen worden op een gebeuren van zo grote draagwijdte in de geschiedenis der Nederlandse arbeidersbeweging ontwikkeling. In dit verband is het gedicht van H. Roland als de spoorwegstakingen van 1903, een hoogtepunt in haar Holst in dit nummer van bijzondere betekenis; de bejaarde voortrekster van het socialisme in ons land, de schrijfster van „Algemene werkstaking en sociaal-democratie” en van „Revolutionaire Massa-actie”, de medestrijdster van 1903 heeft daarin haar bewondering en sympathie voor de stakers van 24 September uitgedrukt. Het oordeel van deze vrouw, die sedert vijftig jaar een unieke plaats in de Nederlandse en internationale arbeidersbeweging heeft ingenomen, is van meer waarde dan dat van de neo-socialisten Vorrink en van der Goes van Naters. Hier verbinden zich de tradities van een groot verleden bij monde van een van zijn beste draagsters met de

Wij denken vandaag niet aan de gevaren,
niet aan de straf, het mogelijk ontslag:
Wij voelen ons op hoge golven varen
onder de oude glorievolle vlag,

die miljoenen volgde’ in hun leven,
waarvoor zij gaven hun kracht en hun bloed,
wij willen ook ’t onze met vreugde geven:
het is dezelfde drang, die ons voedt.

Wij staken heden voor recht en vrede,
wij staken heden voor vrijheid en recht,
wij nemen deel aan het eeuwge gevecht,
wij wissen uit het smaadlijk verleden.

En onze vrouwen gaan aan onze zijde,
dat maakt ons onverwinnlijk sterk.
Te samen zoeken we, te samen strijden,
te samen bouwen wij de menschheidskerk.

H. ROLAND—HOLST

jonge krachten van het heden, die in nooit gekende eenheid en vastberadenheid optrekken voor vrede en solidariteit met het Indonesische volk als voorwaarde voor eigen vrijheid. Hier spreekt meer zedelijke moed dan die vertegenwoordigers van de P. v. d. A. bleken te bezitten die in de Tweede Kamer zonder één enkele uitzondering hun stem tegen de motie-Hoogcarpel uitbrachten, dus tegen de opschorting der troepen-uitzendingen. Waar bleef nu de hooggeroemde geestelijke vrijheid en persoonlijke onafhankelijkheid van de heren, die hier gelegenheid hadden om deze door een daad te demonstreren, de vrienden van Indonesië: Stokvis, Palar, Goedhart, tutti quanti? Wat is er overgebleven van de luide aankondiging van den secretaris van het N.V.V. van der Lende in de Amsterdamse Markthallen op 2 Februari j.l., dat bij het ontketenen van de koloniale oorlog het werk platgelegd zou moeten worden?

Jhr. v. d. Goes van Naters trok een vergelijking met de ontwikkeling in Duitsland vóór 1933, waar de communisten z.i. de democratie ondermijnd hadden en naar de ondergang geleid. Hij vergat blijkbaar de figuur van minister Severing, die met geweld tegen de communisten liet optreden, maar zich zelf door een aantal politiedienaren van den oorlogsmisdadiger von Papen naar huis liet sturen. Hij vergat ook dat de Duitse sociaal-democraten en communisten in de Duitse concentratiekampen, lang voordat zij konden denken, dat ooit de Russen hen hierin metterdaad zouden steunen, gezworen hebben om nooit meer de funeste verdeeldheid te laten opkomen, die het nationaal-socialisme de gelegenheid schonk zijn greep naar de macht te doen. Daardoor ontstond in een groot deel van Duitsland de Socialistische Eenheidspartij, terwijl Vorrink en van der Goes van Naters de in de gijzelaarskampen voorbereide fusie met de elite der Nederlandse bourgeoisie tot stand brachten in de P. v. d. A. 24 September 1946 heeft echter getoond, dat het Nederlandse volk althans aan de basis die eenheid heeft weten te bereiken, die het in de bezettingsjaren heeft geleerd, die het in de Februari- en Meistakingen heeft gedemonstreerd en die het thans in staat heeft gesteld tot een 24-urige proteststaking van zo algemeen, zo massaal en tegelijk zo gedisciplineerd en ordelijk karakter als in de geschiedenis van de Nederlandse arbeidersklasse nog nimmer is voorgekomen. En men mag voor de P. v. d. A. slechts hopen, dat er in haar geleiden meer geluiden gehoord zullen worden als dat van Mr Slotemaker de Bruïne, die in een opmerkelijk artikel in „De Nieuwe Stem“*) de communistenvrees bestrijdt en tegenover „de onvruchtbare strijd naar links“ een oude waarheid stelt: „De vijand staat rechts“.

A. F. MELLINK

*) „Politiek Perspectief“, De Nieuwe Stem, Nr. 9.

Theun de Vries heeft ons met grote aandrang verzocht, hem terwille van de noodzaak, zich op eigen werk te concentreren, te ontslaan van de verplichtingen, die het hoofdredacteurschap van de Vrije Katheder voor hem meebrengt.

Al laten wij hem, aan wiens medewerking wij zoveel te danken hebben, node gaan, wij hebben gemeend aan zijn verzoek te moeten voldoen, omdat wij inzien te moeten wijken voor de eisen, die eigen scheppend werk aan hem stellen. Het heeft ons verheugd, van zijn kant de verzekering te hebben gekregen, dat wij op zijn spontane incidentele medewerking mogen blijven rekenen.

Wij plaatsen dit bericht expresselijk, opdat het voor een ieder, die het leest, aanleiding moge zijn, niet dan met de nodige schroom ertoe over te gaan, beslag te leggen op de tijd en de energie van Theun de Vries.

RED. VRIJE KATHEDER

Vernieuwing van het Hoger Onderwijs en behoudzuchtige politiek

Voor de herziening van ons Hoger Onderwijs werd eerst een jaar na de bevrijding een commissie van liefst 71 personen ingesteld. Nadat men een overzicht over deze menigte had gekregen, werd ontdekt, dat een vertegenwoordiger van de Amsterdamse studenten ontbrak. Er is echter nog steeds geen 72ste lid aan de commissie toegevoegd. De commissie verwacht pas tegen het einde van 1947 met resultaten te voorschijn te komen. Wij zien haar adviezen met belangstelling tegemoet, doch men zal ons niet kwalijk nemen, dat wij voorlopig meer belangstelling schenken aan het werk van de, reeds in Augustus 1945 door de Senaat der Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam benoemde commissie, die onder de energieke leiding van prof. N. W. Posthumus het vraagstuk van een faculteit van sociale en politieke wetenschappen zou bestuderen. Deze commissie kwam reeds na acht maanden tot een resultaat (wij verwijzen naar het artikel van mevrouw Romein in nummer 3 van deze jaargang, 17 Mei 1946). En welk een resultaat! De „zevende“ faculteit zal om te beginnen voorzien in een opleiding tot journalist, tot ambtenaar voor planologische diensten, tot sociaal werk (personeelchef, jeugdleider, vakverenigingsbestuurder enz.) en niet in de laatste plaats tot de diplomatieke en consulaire dienst. Een opleiding dus, die in het algemeen voorbereidt tot al die hogere functies, waarvoor een min of meer gespecialiseerde kennis van de samenleving is vereist en waarin tot nu toe slechts onvoldoende werd voorzien, ook niet door het instituut der z.g. verenigde faculteiten. Teneinde de faculteit een internationaal gezichtsveld te geven, werd besloten tot de oprichting van een aantal buitenlandse instituten, voorlopig een Amerikaans en een Russisch, later ook een Frans en een Engels.

Munt het plan, wat deze zijde betreft, uit door een degelijke oorspronkelijkheid, het zou bepaald.... nu, laten we zeggen vooruitstrevend worden, wat de eisen voor toelating betref. Immers, indien men in de praktijk van het leven de nodige vaardigheid had getoond, zou men ook zonder eindexamen H.B.S. of gymnasium de studie kunnen aanvangen. Een poging dus, de democratisering van het Hoger Onderwijs en daarmee van de maatschappelijke elite door te voeren zonder afhankelijk te zijn van de democratisering van het Middelbaar en Voorbereidend Hoger Onderwijs. Men kan zich voorstellen, wat dat betekent als men bedenkt, dat in Amsterdam de bevolkingslaag die de studenten levert veel breder is dan elders, omdat de student hier bij zijn ouders kan inwonen en vrij gemakkelijk bijwerk vindt. Blijkens een enquête waren ongeveer 275 personen van plan, zich voor de cursus 1946/47 aan te melden.

Het spreekt vanzelf, dat de handhavers van rust en orde in de Nederlandse Rechtsstaat in beweging kwamen. Financiële bezwaren, anders een geliefd wapen waar het onderwijs betreft, kwamen hier nauwelijks in aanmerking. De kosten zullen niet meer dan 50 mille per jaar bedragen. Maar de voortvarendheid waarmee hier was gewerkt! Waar bleef hier het bedachtzame overleg? Was hier geen reden tot enig uitstel?

Een Chinees spreekwoord luidt: er zijn negen maanden nodig om een mens te maken, maar een uur is voldoende om hem het leven te ontnemen. Negen maanden nadat de commissie voor de zevende faculteit voor het eerst was bijeengekomen, waren ook de voorbereidselen gereed voor een ontijdige dood van de jonggeborene. In de zitting van de Amsterdamse Gemeenteraad, waar de beslissing zou worden genomen over de oprichting der faculteit werd geheel onverwacht de aanval in-

geleid door den heer Rustige, fractieleider van de C.H.U. en de A.R. Hij genoot de steun van de heren le Cavelier (P. v. d. V.), de Groot (K.V.P.) en de Hartogh (onafh.). De beslissing zou niet voldoende zijn voorbereid. Desondanks zou de faculteit in die zitting haar wettelijk leven zijn begonnen, ware het niet, dat de wethouders van Onderwijs, de Roos (P. v. d. A.) aan de illusies een einde maakte door een ongunstig advies mede te delen van.... de reeds genoemde Commissie tot reorganisatie van het Hoger Onderwijs. De voorzitter van deze commissie had namelijk verklaard, dat er weinig kans bestond, dat de noodzakelijke bekrachtiging van de regering zo tijdig zou afkomen, dat de faculteit bij de aanvang van het studiejaar 1946/47 haar werkzaamheden kon beginnen. De beslissing werd derhalve aangehouden....

Een dergelijke gang van zaken moet een slechte invloed hebben op de betrokkenen en heeft een bij uitstek ontmoedigende werking. Te meer als men met de afwijzende houding der overheid haar welwillende houding vergelijkt ten aanzien van een instituut, waarover in de N.R.C. van 14 Augustus jongstleden een enthousiaste beschrijving is verschenen. Dit is een school van en voor het bedrijfsleven. Zij stelt zich ten doel, aanvangende September 1946, jongens die H.B.S. of gymnasium hebben doorlopen in ruim twee jaar een afgeronde opleiding te geven voor handel, verkeer, bankwezen, consulaire en diplomatieke dienst, journalistiek en hotelwezen. Al te veel vakken zal men er niet onderwijzen. Aan vreemde talen zal veel aandacht worden geschonken, voorts aan economie, aardrijkskunde, recht, geschiedenis, boekhouden, stenograferen en machineschrijven. De school zal doen denken aan het Engelse „college“, doch met een eigen Nederlands karakter. Zij huldigt de internaatgedachte (zij wordt voorlopig gevestigd in het kasteel Nijenrode aan de Utrechtse Vecht), al wordt het geen kostschool in de enge zin. Zij wil teamspirit en corpsgeest aankweken, doch de jongens vrij houden van snobisme (!). Zij wil geen geleerden afleveren, maar „doe-jongens“. De practici uit het bedrijfsleven zullen daarom bij voortduring contact met haar onderhouden. Zij zal een strenge selectie toepassen en jongens die daarvoor in aanmerking komen een studietoelage verschaffen. Aldus de N.R.C. Dit instituut is nauwelijks te vergelijken met de zevende faculteit. De opleiding is niet wetenschappelijk doch gaat van de praktijk uit. De school is de gewillige dienaar van het bedrijfsleven, de zevende faculteit tracht hiertegenover juist een zelfstandige houding te bewaren. (al bestaat er voor het Amerika- en Rusland-instituut grote belangstelling van de zijde van handel, verkeer en industrie). De school is uitsluitend bestemd voor jongens; dat meisjes wellicht ook voor hogere maatschappelijke functies in aanmerking zouden kunnen komen, schijnt men niet te hebben overwogen. Daarenboven is de school niet bestemd voor alle jongens: alleen diegenen zullen worden toegelaten, wier ouders in twee jaar tijds de somma van f 5000.— op tafel kunnen leggen. Op welke wijze dus de strenge selectie wordt gehouden en aan wie de studietoelagen zullen toekomen, behoeft wel geen nadere toelichting. Nijenrode en de zevende faculteit hebben echter ook raakpunten. Beide willen namelijk de opleiding van ons maatschappelijk kader ter hand nemen. De opleiding tot journalist, diplomaat en consul worden in beider programma's uitdrukkelijk genoemd. Ook Nijenrode behoort, blijkens de eisen aan de vooropleiding gesteld, tot de sfeer van het Hoger Onderwijs. Wanneer men dit overdenkt, dan is het verschil in gedragslijn

VLUCHT in het verleden

Er moet voor iemand, die slechts zelden een film ziet en die, als dit eens gebeurt, in de bioscoop zit zonder journalistieke bijbedoelingen, een bijzondere aanleiding bestaan om over een film te schrijven.

Zo'n bijzondere aanleiding is de nieuwe Engelse film „Thunder Rock”, die de vorige week in het Amsterdamse Kriterion theater haar Nederlandse première beleefde, zeker.

Alleen over de inhoud van de film wil ik het hebben. Ik voel mij ten enenmale niet in staat tot geslaagde goocheltoeren met een mij niet vertrouwd film-jargon. Naar mijn ondeskundig oordeel is het een voortreffelijke film, die ondanks haar lengte van het begin tot het einde boeit; het „verhaal” kreeg mij zo te pakken, dat ik blij ben niet over close-up en montage en wat dies meer zij, maar slechts over dit verhaal te kunnen schrijven.

De film — zij werd in 1943 gemaakt — vertelt van een jongen Engelsen journalist, die vlak vóór de wereldoorlog, in 1939, voor zijn krant door Europa reist en, verontrust door het overall zich politiek en militair versterkende fascisme, artikelen schrijft, die even zovele waarschuwingen zijn tegen dit steeds dreigender gevaar. De hoofdredactie van zijn blad wenst zijn artikelen echter niet op te nemen, verdenkt hem van „left wing”-aspiraties en hij neemt zijn ontslag. Daarna tracht hij zich op andere wijze, door het schrijven van boeken en het houden van lezingen tot het Engelse volk te wenden: vergeefs, het wil niet naar hem luisteren.

van de regering tegenover beide instellingen uitsluitend te verklaren uit verregaande behoudzucht. In deze oorlog hebben miljoenen gestreden voor de democratie, dat is die staatsvorm, waarin de meest gunstige mogelijkheden zijn voor de persoonlijke, sociale en culturele ontplooiing van de werkende bevolking. Een bescheiden doch wetenschappelijk opgezette poging in die richting op onderwijsgebied wordt in de kiem gesmoord onder het motto, dat bedachtzaam overleg is geboden maar in werkelijkheid omdat men vreest, dat de aan de zevende faculteit opgevoede jongeren, eenmaal in de maatschappij zo los van de oude denkvormen staan, dat de gevestigde „rechts”orde hierdoor in gevaar wordt gebracht. Dan maar liever een betrouwbare opleiding door het bedrijfsleven! In dit opzicht wordt een traditie opgebouwd. Het bedrijfsleven vormt meer en meer het selectie-apparaat, waaruit de hogere ambtenaren worden geput. Nog zeer onlangs werd tot directeur-generaal van de Arbeid benoemd Ir. Z. Th. Fetter, daarvoor directeur van Sociale Zaken van Philips te Eindhoven. En hij is geen uitzondering. Hoeveel ministers van de drie kabinetten sinds de bevrijding zijn niet uit het „bedrijfsleven” voortgekomen?! Men spreekt bij de zevende faculteit over „politiek” en men is bezorgd, dat in het bijzonder de „rode” politiek bij het wetenschappelijk onderwijs een rol zal gaan spelen. Maar is een behoudzuchtige politiek dan geen politiek? Waar blijft hier de neutraliteit van de liberale overheid, boven belangen en partijen staande?

Wij zijn echter niet ontmoedigd, doch wel diep gegriefd. Het was daarom verheugend te vernemen, dat het Amsterdamse studentenparlement, de ledenraad der A.S.V.A., onlangs een scherpe motie heeft aangenomen, waarin de teleurstelling over het uitblijven van de politieke en sociale faculteit wordt uitgesproken en bij de bevoegde autoriteiten wordt aangedrongen op een spoedige gunstige beslissing. Wij hopen, dat wethouder de Roos de kracht moge bezitten, deze aangelegenheid met succes bij de regering te bepleiten. L. MOK

Volkomen ontmoedigd trekt deze jonge man zich dan terug in de eenzaamheid van een vuurtoren, op een van de verlatenste rotsen voor de Engelse kust, waar hij in een verbeterde plichtsbetrachting de wereld met al zijn teleurstellingen tracht te vergeten.

In deze volstrekte eenzaamheid begint hij, onder invloed van de tekst van een gedenksteen aan de wand van zijn vuurtoren, een gefantaseerd leven met de door hem opgeroepen schimmen van enige opvarenden van een zeilschip, dat in 1849 bij de rots, waar thans zijn vuurtoren licht en veiligheid brengt, met man en muis is vergaan. Deze opvarenden waren allen ontmoedigd — als hij —, die na een hopeloze strijd in hun eigen land op weg waren naar de Nieuwe Wereld in de verwachting daar een nieuw en een beter leven te kunnen beginnen.

De vuurtorenwachter roept hen in zijn verbeelding in het leven terug; wij zien hun strijd en hun wanhoop. En de film eindigt met een hartstochtelijk beroep van deze gededesillusioneerden van de vorige eeuw, op hem, den ontmoedigde van 1939, om zijn strijd, die ook hun strijd was, voort te zetten. En dan zien wij den vuurtorenwachter, nadat zij verdwenen zijn, eindelijk gewekt tot nieuw geloof in de mensheid, uit het isolement van zijn toren naar buiten treden; de golven van de branding rollen aan zijn voeten en wolkegevaarten schuiven langs de hemel achter zijn opgeheven hoofd....

En de bioscoopbezoeker schuifelt ontroerd door deze suggestieve slotscènes naar buiten en is bereid eveneens zijn hoofd tegen de wolken te verheffen en mede te strijden voor de vooruitgang van de mensheid. (Hoe lang?.... Tot het ogenblik, waarop hij zich met duwen en dringen een plaatsje in de laatste tram naar huis veroverd heeft?)

Deze film confronteert ons onbarmhartig met een probleem, dat, ook al is het van alle eeuwen, juist voor onze tijd een bijzondere betekenis heeft: dat van den idealist, die zijn idealen, ondanks al zijn hardnekkige pogingen, niet verwerkelijk ziet en daarom ontmoedigd de wereld de rug toe keert.

De film doet echter meer: zij laat zien, dat er een vooruitgang te constateren is; dat een strijd, die in de vorige eeuw nog tot mislukking gedoemd was, die voor de rechten van de vrouw en voor de vooruitgang van de medische wetenschap, in deze eeuw reeds op verheugende resultaten bogen kan. En dit inzicht moet dan ook aan den idealist van onze tijd de moed en het vertrouwen geven, nodig om de strijd voort te zetten.

De film doet nog meer: zij geeft ons de kans tot een inzicht te komen, dat zij niet zelf met zoveel woorden voor ons formuleert, maar dat zij toch in ons op kan roepen, indien wij slechts de nuchterheid bezitten, het te erkennen en ons niet teveel door het „wolkerige” einde laten beïnvloeden.

Er is een moment, dat de camera ons in zwijgende veelzeggendheid vergast op eindeloze rijen grotendeels lege banken, waarover de verontruste ex-journalist, nu spreker voor een nationale Beweging: „Britain Awake!”, zijn waarschuwend woorden laat galmen. Als een roepende in de woestijn....

Voor ons, die het toen nog dreigende gevaar jarenlang als een afschuwelijke werkelijkheid hebben ondergaan, voor ons, die thans voor de taak staan een wereld zonder oorlogsdreiging, zonder vrees voor gebrek en maatschappelijke noden op te bouwen, voor ons doemen enige dringende vragen op: Is het waar, dat zulk waarachtig idealisme zich op de botte afwijzing, de slome onwil van de mensheid te pletter loopt? En indien het waar is, is het dan noodzakelijk, is het niet te voorkomen?

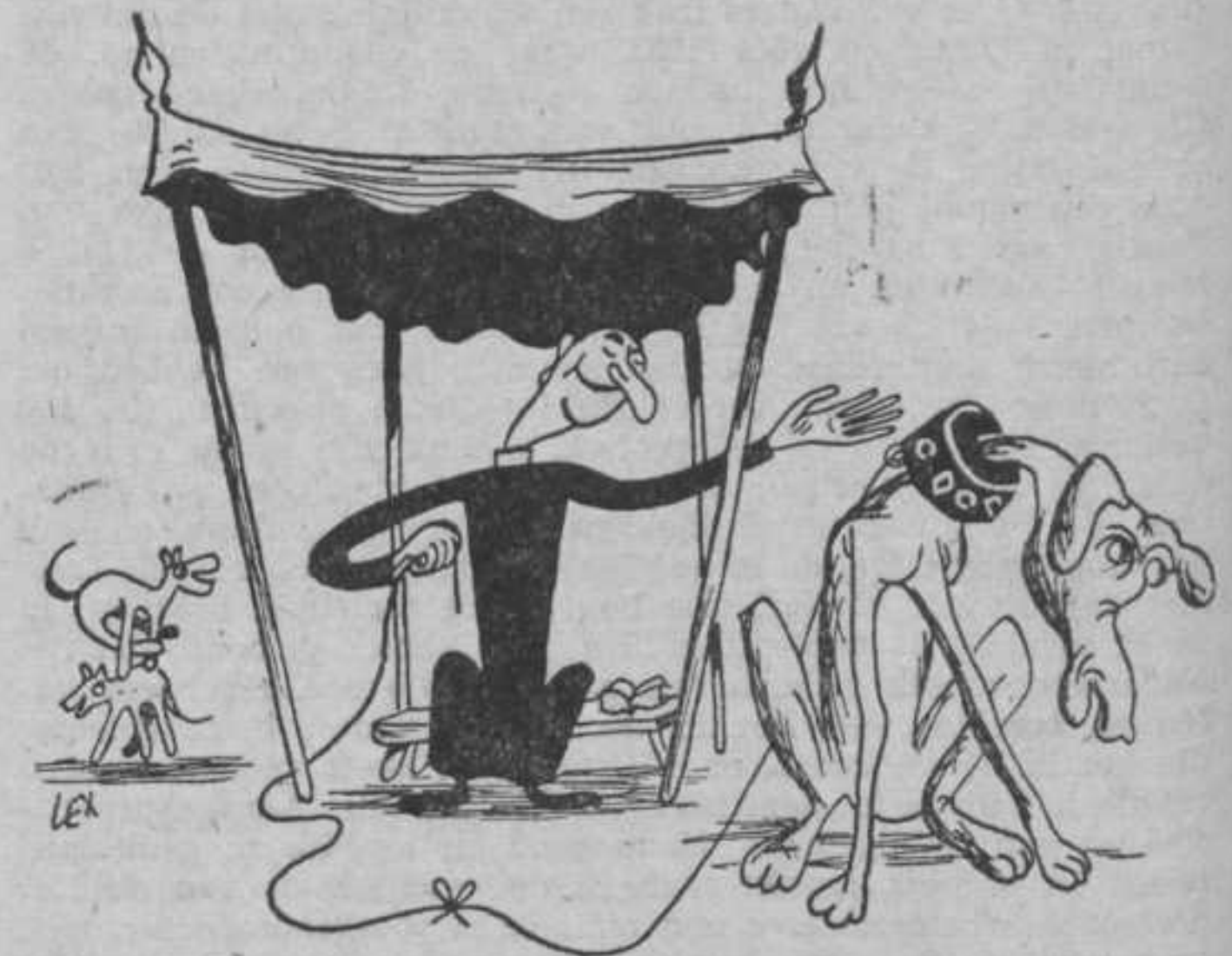
Was er voor dezen jongen man geen andere mogelijkheid geweest, om zijn idealen uit te dragen, een weg, die hem niet via de desillusie van de lege banken in het isolement van zijn vuurtoren had doen eindigen? Waren er in zijn tijd, in 1939, niet reeds krachten en stromingen in de wereld aan-

wezig, die maar al te gaarne zijn ervaring, zijn inzicht en zijn idealisme in zich op hadden willen nemen, om gemeenschappelijk de strijd tegen het dreigende fascistische gevaar voort te zetten?

En al zou ook deze gemeenschappelijke strijd op een mislukking uitlopen, — het zou anders geweest zijn dan het hopeeloos eenzame verloren gaan, dat hem nu te wachten stond. Het is deze versnippering van krachten, die de grote politieke progressieve bewegingen het ook voor haar onmisbare élan doet ontberen, en zoveel prachtig idealisme in vruchteloos pogen voor de mensheid verloren doet gaan.

Dat deze film ons, idealisten en strijders van 1946, tot dit inzicht kan brengen, is misschien wel haar grootste verdienste.

P.E.E.

In de Nationale Kroeg (II)

En zie, daar zag ik op den Achtergrond
Een Rommsen Herder, die een rose Hond
Nauwlettend aan de ketting hield en sprak:
„Wat zegt ge, Vrienden, van dit hecht Verbond?”

„Nadat hij jarenlang mij had geplaagd,
Heb ik mij in het Hol des Hond's gewaagd.
Wij delen sedert Voedsel, Hof en Mening.
Hoe vindt ge dat het Monster zich gedraagt?”

Het arme Dier begon hierop te keffen,
Bedoelend: „Makkers, kunt ge niet beseffen
Hoezeer die mooie halsband mij.... behaagt?
Wat Hond ben ik, dat mij dit Lot moest treffen!”

De ene sterft voor Macht en Eigendom;
De ander leeft voor Lieve Heiland Kom!
Toe, neem het baar geld aan — de Rest is niets
Dan 't dapper Dreunen van een verre Trom.

THEO.

DE SLAG

om

ARNHEM

en nog iets

Het is enige tijd geleden, dat in dit blad het in veel opzichten voortreffelijk verslag van Arnhem's lijden en glorie, zoals Nederlanders dat beleefden en zoals Johan van der Woude dat beschreef, besproken is. Thans heeft men in Engeland de militaire, en dus de geallieerde visie op hetzelfde drama, in een film weergegeven. Om te begrijpen, wat er in Arnhem voorviel, moet men boek en film eigenlijk tezamen nemen. Want ondanks hun mogelijke tekortkomingen geven zij inderdaad samen de menselijke kant van wat hier op dit knooppunt van het bevrijdingsfront in de bewogen Septembermaand 1944 is geschied. Het spreekt vanzelf, dat voor ons, Nederlanders, deze film meer dan documentaire waarde heeft. De reconstructie in de vernielde stad is volbracht met behulp van een deel der 2000 overlevenden van het moedige parachutisten-leger, dat deels uit Polen, deels uit Engelsen bestond; en hoewel het soms stoort, dat men een aanval ziet uitvoeren op een stadsdeel of een huizen-groep, die reeds verwoest en verlaten blijkt, waar dit in de werkelijkheid niet het geval was, bezit deze film een eenvoud en een ontroeringsmacht, welke juist te danken zijn aan het feit, dat men de geest, die de troepen tijdens de historische aanval bezielde, bovenal tot nieuw leven heeft weten te roepen. Ik weet wel, dat wij bij het zien van deze film zelf méé reconstrueren; dat wij, thans wetende wat wij toen niet wisten, en met de emotie van het terugzien en weer-beleven, een zekere inhoud helpen verlenen aan wat voorzeker een stukje van ons eigen leven, een factor in onze eigen lotsbestemming is geweest. Wat doet het er toe? Deze film is niet gebouwd als een kunstwerk, maar als een document. En het document is nu een keer iets, dat wij altoos zelf leven inblazen.

En zo zijn wij dan weer verplaatst naar die spannende Septembere dagen van 1944, toen na de bevrijding van Frankrijk en België de geallieerde legers waren doorgedrongen tot onze rivieren, waar zij stakten, terwijl juist het scheppen van een bruggenhoofd naar West-Duitsland er alle mogelijkheden, ook voor ons beknelde en getyranniseerde land had moeten bieden, die echter pas in April 1945, en onder

andere omstandigheden, konden worden verwezenlijkt. Wij zijn bij de filmvertoning getuige van de landing en het eerste, voorspoedige oprukken van de lucht-troepen, die met hun lichte uitrusting en het grimmig besluit om de hun opgegeven taak te volbrengen, metterdag op een heviger Duitse afweer en bovenal op technisch veel zwaarder uitgeruste en numeriek sterkere vijanden stuitten. De koelbloedige zelfopoffering en energie, die zij er voor over hebben om de Rijnbrug te houden, de tegenslagen die zij lijden, en de vernietiging, die zij tenslotte tegemoet gaan, staan in hun ik zou willen zeggen naakte realiteit voor ons op. Deze film mist ieder heroïsch effectbejag. Het zijn gewone jongens, die er in optreden en „alles nog eens overdoen”: monteurs, winkelbedienden, kantoor-klerken, boerenknechts.

Tot de sterkste momenten behoren die, welke zich afspelen in de stelling onder de Rijnbrug, die niet kan worden gehouden, en waarin de verdedigers hun einde onder 't oog zien met een volgehouden nuchterheid, waardoor discipline en kameraadschap verbonden worden op een wijze, zoals dat alleen mogelijk is bij wapenbroeders, die weten waarvoor ze vechten en waarom het goed is, dat zij dit doen. En hoe bitter en heldhaftig verduren deze Tom, Dick en Harry niet de vreselijke minuten, waarin de gevraagde hulp komt opdagen en de zo nodige voorraden worden afgeworpen op een terrein, dat dan dadelijk weer door de Mofenmortieren en roofoertanks is heroverd. Ja, hier moet men de gedachte aan film en filmkunst, aan compositie en climax maar voorgoed van zich afzetten; hier heeft zich een van de smartelijkste hoofdstukken in de geschiedenis van de oorlog afgespeeld, en de daarbij betrokken mannen hebben de feiten opgenomen en aanvaard met een eensgezindheid, waarbij mooie woorden als heldendom, offer en noodlot zinledig klinken. Met de ondergang van deze jonge, vastberaden levens is een stuk Nederlandse schuld gemoeid, die ons in de eerste plaats verplicht, de doodgewone jongens, die nog leven, voor een herhaling van soortgelijke gruwelen te behoeden.

*

Onder het kijken naar deze film bestormden mij vele gedachten. Want op het moment, dat de gebeurtenissen in deze film bij reconstructie vastgelegd, zich in werkelijkheid voltrokken, bevond ik mij in het politieke doorgangskamp van Amersfoort. Het is mij niet mogelijk, te beschrijven, wat zich daar onder de gevangenen voor tonelen van extatische hoop op bevrijding en van diepste wanhoop hebben afgespeeld, toen wij — al was onze berichtgeving onvolledig en al bleef menig verschijnsel ons in die dagen een raadsel — vanuit de verte de slag om Arnhem in het doffe dreunen van kanonnen en verre explosies volgden. Het is voldoende, zulke ogenblikken te hebben meegemaakt, om de simpelste betekenis van het woord „vrijheid” voor eens en altijd te verstaan.

Maar er is meer. Want terwijl deze film nu

aan de pers van Amsterdam vertoond werd, gebeurde er in de stad iets groots. Iets, dat duidelijk en degelijk verband hield met de tragedie van Arnhem en met dat woord „vrijheid”. De trams reden niet, vele bedrijven lagen stil, er waren winkels gesloten, en de straten waren zwart van mensen, fabrieksmeisjes, arbeiders, trampersoneel, die het werk hadden neergegoot. Zij hadden het werk neergegoot, omdat een regering van vrome mannen en socialisten het durft bestaan, dag in, dag uit de gevoelens van grote delen van het Nederlandse volk te tarten en te schofferen, door al meer troepen naar Indonesië te zenden. Die soldaten heten vandaag niet Jackson, Harris en Boleslafsky. Het zijn Henk en Cor en Wim, u en mij welbekend. Sommigen van hen hebben hun leven gewaagd, toen het tegen de Mofen ging. Zij zouden ook den Jap, als hij Indonesië nog in handen had, willen bevechten; dat bleek uit de schaar van vrijwilligers, die zich al vóór de nederlaag van Tokio aanmeldde. Maar zij weten thans, dat men hun voorliegt, als men beweert, dat zij de „resten van het Jappenbewind en het Japanse fascisme” tussen de keerringen moeten opruimen. Zij weten heel goed, waarvoor zij gebruikt en gewonnen worden: als het hardhandig dreigement van een regering, die niet de vastheid van koers en de morele kracht bezit, om in openhartig overleg met de leiders der Republiek Indonesia te treden. Tijdens de oorlog, — o ja: toen floot men beloften van zelfbestuur en politieke vrijheid voor de „overzeese gebiedsdelen”. Tijdens de oorlog — toen men zelf in de knel zat. Toen het nazisme moest worden geliquideerd, en van alle kanten spontaan de doodgewone jongens zich aanboden, om dat proces te versnellen. En er is waarlijk geen afschuwelijker tegenstelling tussen toen en nu, dan juist in de overeenkomst met de jaren, waarin de ploerten van Europa elk vrijheidsstreven met galg en executie-peloton bestreden — alleen omdat onze oligarchen wensen, dat Indonesië zich als van ouds zal laten ringeloren, en afwachten, wat Den Haag beveelt.

*

Het was 24 September 1946, toen in Amsterdam de Arnhem-film werd vertoond en de Amsterdamse bevolking protest aantekende tegen het optreden der regering. Na weken van regen scheen de zon weer op Amstel, Damrak en Rokin, op droogdokken, fabrieken en tramremises. Zij scheen als een zinnebeeld op de mensenmenigte in de stad, die zo goed wist, wat de vrijheid waard is. Alsof er eindelijk iets doorgebroken was, dat de gemeenteraden in vuur zette. Alsof de kameraadschap van vrije mensen, waarvoor in September 1944 in Arnhem achtduizend jongens het leven hebben gelaten, opnieuw in ons midden was en ons aanvuurde, om nooit toe te staan, dat het recht voor een handvol zilverlingen wordt verraden en verkocht.

THEUN DE VRIES

TUSCHINSKI

DE SLAG OM ARNHEM

(Theirs is the Glory)

het heldendicht van 17 September 1944.

Toegang 14 jaar Eagle Lion

Op het toneel: het versterkte
Tuschinski-orkest o.l.v. Govert
Verheul.

Dag. (ook Zond.): 1.30, 3.45, 7, 9.30 uur.

ALHAMBRA 10de WEEK

ER KOMT EEN VRIEND VANAVOND

(Un ami viendra ce soir)

Naar het bekende toneelstuk van
Jacques Companeez en Yvan Noé.
met: Madeleine Sologne en Mich. Simon.
Regie: Raymond Bernard.

Toegang 18 jaar. Francinex-prod.,
uitgebracht door Nederland-film.

Dag. (ook Zond.): 1.30, 3.30, 7, 9.15 uur.

CORSO

PROLONGEERT

Een vrolijke Russische film

DE ZANGER VAN LENINGRAD

met melodieën van Bizet en Tsjaikowski

S. LEMESHEV, N. KONOVALOV,
Z. FEDOROVA

Toegang elke leeftijd. Filmex-film.
Dag.: 1.30, 3.30, 7, 9.15 uur.

Zondags: 1, 3, 5, 7 en 9 uur.

ROYAL

In één woord ongelooflijk

HET RECHT VAN DEN STERKSTE

(One Million B.C.)

met Victor Mature, Lon Chaney Jr,
Carole Landis.

Een Am. film van N.V. „Nederland”.

Toegang 14 jaar Hal Roach-prod.

Op het toneel: DE ELVARDO'S,
ladder-acrobatiek.

Royal orkest o.l.v. HENK NEEF.

Dag. (ook Zond.): 1.30, 3.45, 7, 9.30 uur.

ROXY

GEVAARLIJKE VRIENDEN

(The housekeeper's daughter)

met John Bennet en Adolphe Menjou.

Toegang 14 jaar Regie: Hal Roach-prod.

Nederland-film.

Dagelijks: 1.30, 3.45, 7 en 9.15 uur.

Zondags: 12.45, 3, 5, 7.15 en 9.30 uur.

EEN WINTERSPROOKJE

DUITSLAND

Heinrich Heine

Vertaling van Gerard den Brabander

Een nieuw lied en een beter lied,
mijn vrienden, wil ik u dichten!
Wij willen beneden op aarde hier
reeds het hemels geluksrijk stichten.

Wij willen op aarde gelukkig zijn;
wij willen het zijn vòòr we sterven.
Verslempen zal de luilak niet meer
wat vlijtige handen verwerven.

Er groeit hier beneden brood genoeg
Voor alle mensankindren,
ook rozen en mirten en schoonheid en lust
en suikerbonen niet minder.

Ja, suikerbonen voor iedereen
als de peulen barsten. Intussen
de hemel laten we over aan
de engelen en de mussen.

Te Aken zwerven de honden op straat
en vervelen zich daarbij danig,
„Geef ons toch een schop, Heer,
dat geeft wat vertier!”
zo smeken zij onderdanig.

Ik heb in dat vervelende nest
wat rondgeslenterd een uurtje.
Ik zag weer de Pruisische militair,
het is nog hetzelfde postuurtje.

Het zijn de grijze mantels nog
met de rode kraag die ze dragen.
 („Het rood betekend Fransozenbloed”
zong Körner in vroeger dagen.)

Nog altijd dat houterig pedante volk,
die lopende winkelhaken,
de laatdunkendheid en eigenwaan
bevroren op hun kaken.

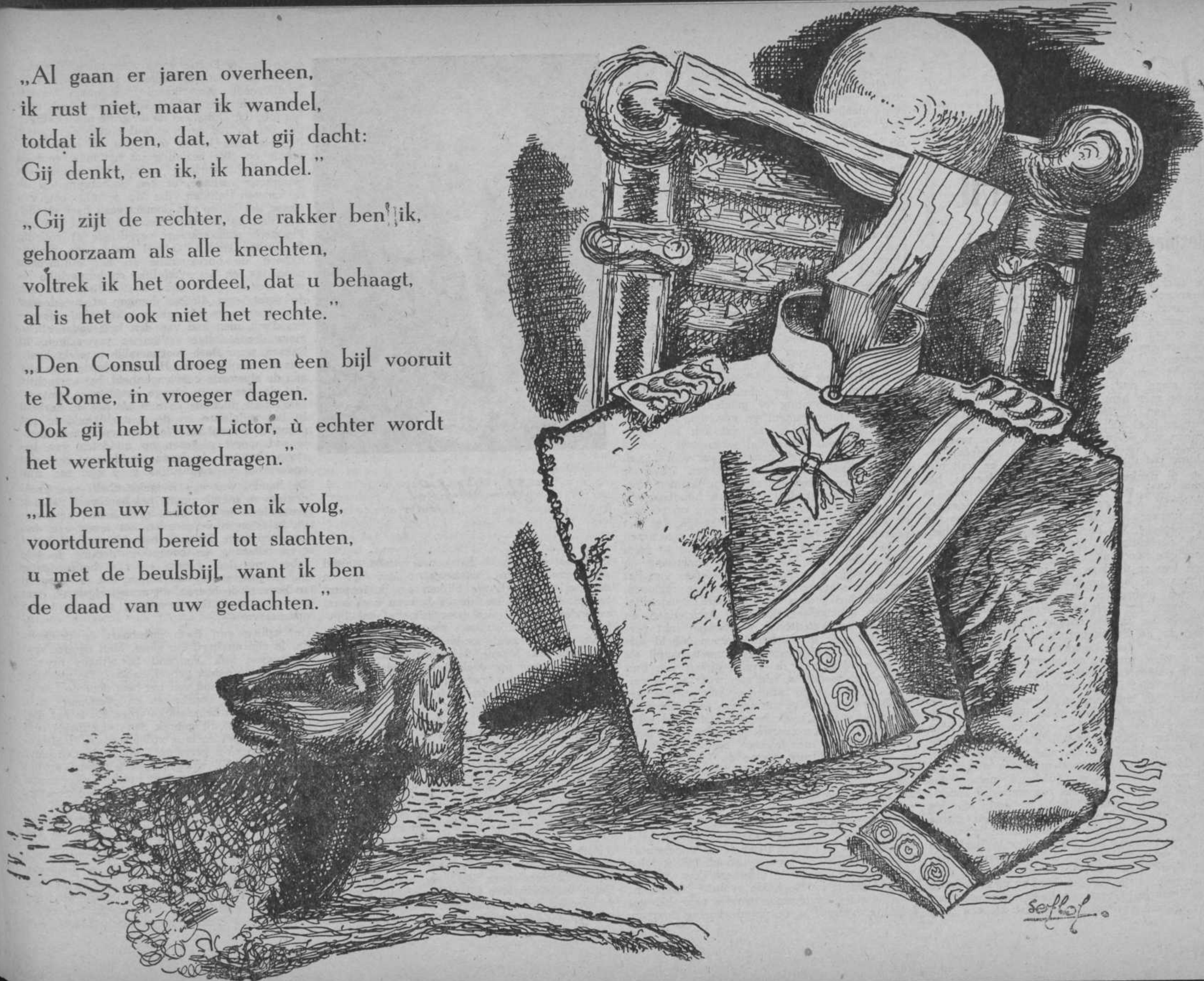
Zij stelden nog altijd zo stijf te been,
kaarsrecht, geperst en gesteven,
als hadden zij de stok ingeslikt,
waarmee men ze slaag heeft gegeven.

„Al gaan er jaren overheen,
ik rust niet, maar ik wandel,
totdat ik ben, dat, wat gij dacht:
Gij denkt, en ik, ik handel.”

„Gij zijt de rechter, de rakker ben ik,
gehoorzaam als alle knechten,
vóltrek ik het oordeel, dat u behaagt,
al is het ook niet het rechte.”

„Den Consul droeg men een bijl vooruit
te Rome, in vroeger dagen.
Ook gij hebt uw Lictor, ù echter wordt
het werktuig nagedragen.”

„Ik ben uw Lictor en ik volg,
voortdurend bereid tot slachten,
u met de beulsbijl, want ik ben
de daad van uw gedachten.”

Bach hervonden

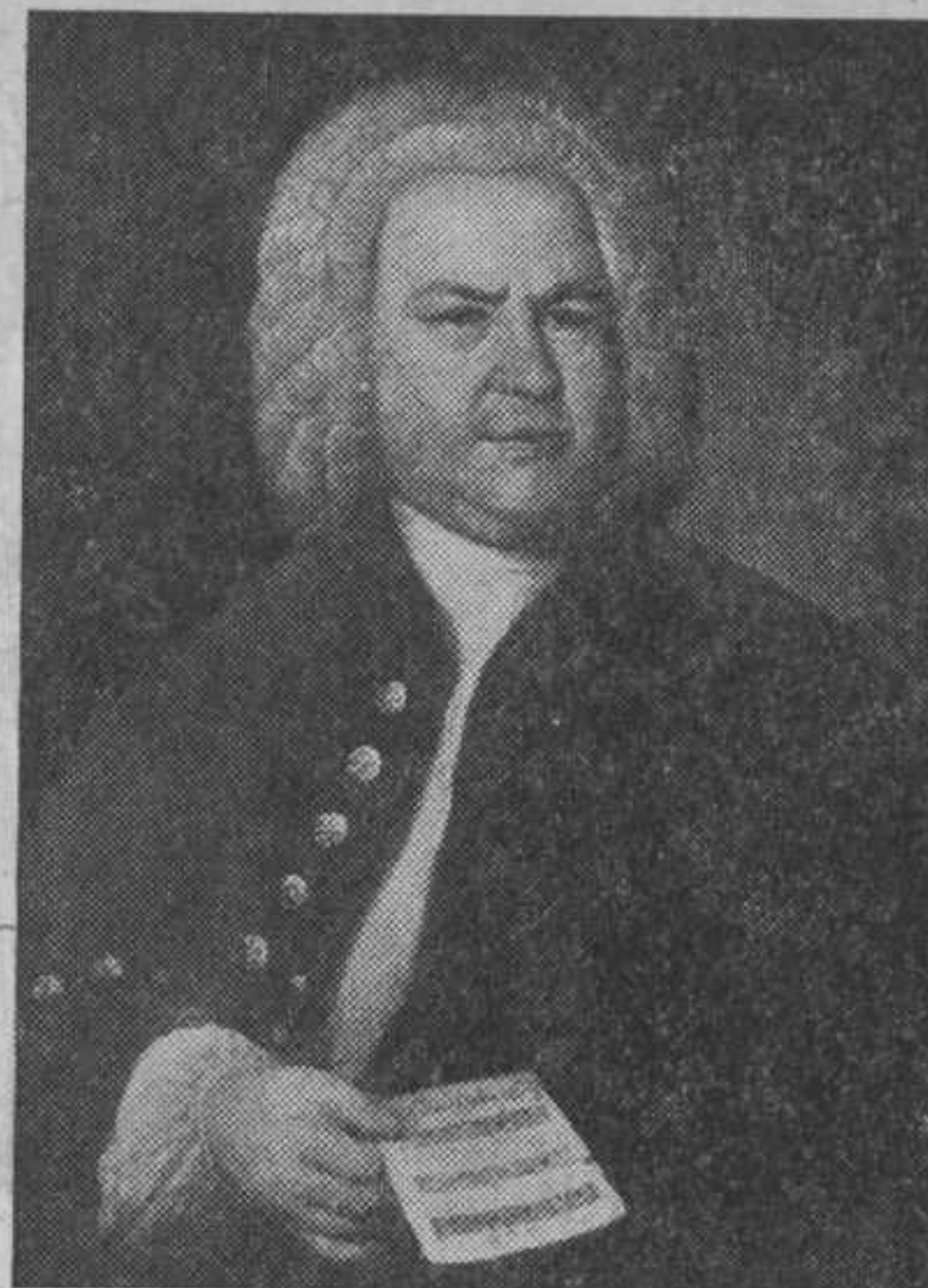
Bespiegelingen van een leek

De titel van deze beschouwing houdt niet de verantwoording in van een toevallig, tijdelijk gebeuren. Het is eigenlijk de omschrijving van een zich steeds voortzettend proces. Want het is m.i. met Bach niet als met zoveel andere scheppende geesten, die in ons bestaan vroeger of later iets hebben betekend. Men ontdekt hem bij tijd en wijle niet opnieuw, laat staan dat er een ogenblik zou komen, waarop men hem verwerpt. Men is doorlopend bezig hem te hervinden. Hij maakt een onmisbaar deel uit van de beschavingsatmosfeer, waarin wij ademen, van de cultuur, waaraan volken en individuen in het Westen hebben gearbeid. Hij behoort tot ons leven, en valt niet weg te denken. En zo zijn wij doende, het spoor naar zijn grootheid altoos opnieuw te vervolgen, om hem altoos nieuw te herscheppen, wanneer wij doende zijn, ons en onze tijd te evolueren. Wij hervinden hem niet bij uiterlijke aanleidingen, maar uit een bestendige innerlijke noodzaak.

Toch was er dit keer een uiterlijke aanleiding, althans om deze beschouwingen van een alledaagsen toehoorder en Bach-vereerder vorm te geven, en wel het „feest”, waarmee de Nederlandse Bachvereniging haar 25-jarig bestaan in de Septembermaand 1946 viert. Het is een waar feest geworden, waarbij Bach als onzichtbare, maar alomtegenwoordige en vorstelijk-goedgeefse gastheer optrad. En hij liet zich hier niet slechts van de majestueuze zijde kennen; het werd mij juist weer duidelijk, dat onze tijd bovenal den veelzijdigen Bach heeft (zoals enkele generaties vóór ons alleen den religieuzen Bach bezaten). Want in dit muzikaal bewustzijn heeft zich niet alleen het drama op Golgotha of het kerst-gebeuren met beurtelings schokkend en juichend naturalisme voltrokken, er bestaat ook een wereldse, schertsende, bijna coquette Bach, zo goed als een fantast, die met een Frans of Italiaans thema een heidense vreugde in het leven uitdrukt, er is een ouderwetse potsenmaker in Bach, die schudt van het lachen, als hij anderen lachen laat, en er is de Bach die achter het orgel gaat zitten met de ziel van een kind en de technische geraffineerdheid van een heksenmeester, wien men er van verdenken kon, dat hij een pact

met den Duivel gesloten had.... En dit alles, welteverstaan, niet als een som van tegenstrijdigheden: neen, dit alles saamgevat in één stroom van menselijkheid en meesterschap, in één ondeelbare beheersing van wat zich schijnbaar onderling moet stoten.

Bij het hernieuwd luisteren naar reeds bekende werken van Bach en het ondergaan van andere, die ik nooit had horen uitvoeren, kwam er een vraag bij me op, hoe zich dit meesterschap en deze eenheid laten verklaren. Misschien komt zo'n vraag sommigen overbodig, anderen oneerbiedig voor. Ik moet bekennen, dat zij ongewild bij mij rees, en dat ik ook voor die vraag zelf een verklaring meen te hebben. Onze tijd, die ongetwijfeld tot taak heeft, de synthese van vele botsende feiten en uiteenlopende elementen op elk gebied tot stand te brengen, bereidt zich daarop naar het schijnt voor door een onvermoeibare analyse, door het ontwarren van knopen die er al lang hebben gezeten en het aantasten van gedachtenweefsels, die alleen nog fictief hun beschermende functie vervullen. Wij gaan naar het jaar 2000. In tegenstelling tot het aflopen van het eerste duizendtal jaren der christelijke jaartelling, toen men, opstandig of gelaten, al naar de mate van temperament en geweten, het einde der dingen tegemoet zag, zal aan het einde van het tweede duizendtal jaren veel gebeurd zijn, om een „nieuwe hemel” maar vooral „een nieuwe aarde” naderbij te brengen. Daarvoor is het zeker nodig, een aantal problemen, verschijnselen en tradities op hun houdbaarheid te toetsen. De mensheid is daarmee op politiek en economisch terrein hartstochtelijk, tot het roekeloze toe, bezig, zonder dat de figuranten in het drama zelf soms beseffen, dat zij niets anders doen dan de wet van ondergang en vernieuwing te vervullen. In de sfeer van het geestelijk scheppen, in de culturele regionen, verloopt het proces in schijnbare zelfstandigheid en belangeloosheid. Maar kunstenaars en mensen van wetenschap volbrengen hun persoonlijke taak in eenzelfde gebondenheid aan de structuur-wentelingen der maatschappij als de rest; zij grijpen de vraagstukken van hun roeping en werkzaamheid aan waar zij ze vinden, om ze met de inzet van hun energie, gezindheid en creatieve vermogens een eindweegs verder te stuwten, naar hetzelfde stadium, waar anderen ze in hun nieuwe gedaante overnemen, om er hetzelfde mee te doen. En ook het genie — waaromtrent nog gaarne de legende wordt verbreid, dat het aan geen tijd of plaats gebonden is, — gehoorzaamt aan de grondwet van het geschapene, al is het dan met een versnelde en verhevigde eenzijdigheid, die de schijn zou kunnen wekken, als waren daarbij krachten aan het werk, die hun afkomst te danken hebben aan een boven-, in ieder geval niet natuurlijk proces. Terwijl men aangaande het groeien van de cultuur in 't algemeen kan zeggen, dat een talent een bepaalde evolutie belichaamt en vele talenten tezamen zorgen voor het geleidelijk verloop, ja, de popularisering daarvan,

Johann Sebastian Bach

heeft het genie, zelfs het conservatiefste, altijd een revolutionaire betekenis, omdat het in dat verloop steeds zal blijken een knooppunt te zijn, dat koers en inhoud daarvan beslissend verandert. Dat is een tweezijdige afhankelijkheid van het milieu, een passieve en een actieve, die het genie onderscheidt. En daarom zal men ook Johann Sebastian Bach — halt houdende voor het probleem hoe zich die afhankelijkheid haar persoonlijke uitdrukkingsvorm schept — moeten verklaren uit zijn milieu.

Zo werd ik, voor ik er erg in had, op de vleugelen van Bach's muziek teruggedragen naar het keurvorstendom Saksen, in de eerste helft van de 18e eeuw, waar alles zo Luthers vroom en pedant, zo traditioneel en bekrompen toeging. De Kleinstaaterei, die het Duitse rijk mee belette, tot een fatsoenlijke natie volgens moderne, en toen al in praktijk gebrachte begrippen uit te groeien, sloot heersertjes en beheersten in schier middeleeuwse verhoudingen op. De meeste vorsten zagen weinig verschil tussen politieke macht en het persoonlijk beschikkingsrecht over land en onderdanen. Velen verkwanselden uit geldnood hun boerenjongens als huursoldaten aan iedereen in Europa, die oorlog moest of wilde voeren (zoals

later menige Duitse vorst weer mannetjes verkwanselde, toen de Engelse koning zijn vrijheidlievende Amerikaanse „koloniën” moest gaan „onderwerpen”). Geldnood: eensdeels door het feit, dat Duitsland na de grote ontdekkingen der 14e en 15e eeuw geheel buiten de nieuwe handelsroutes kwam te liggen, al meer verarmde en elke bezieling tot nationale eenheid en opvlucht verloor; andersdeels, omdat elk tyrannetje meende, er een hofhouding op na te moeten houden, die de wereld bewijzen moest, dat hij op zijn domein geen haar minder was dan de grootste Zonnekoning.... En het Pruisisch staatsysteem vergiftigde al volledig de Duitse landen. Overal vonden de hiellikkerij, de bureaucratie en het militarisme navolging, en het ambtelijke en burgerlijke leven weerspiegelde deze kasten-discipline. Als de vorst geen directe domkop of boosdoener was, heerste er een zekere patriarchale despotie, d.w.z. men had van den landsvader alleen maar goedmoedige grillen te verwachten. In Saksen, waar Bach voornamelijk gewerkt heeft, was dat o.a. het geval. Het veranderde geen zier aan de algemene bekrompenheid, het verzachtte niet de stroeve en stugge opvattingen omtrent rangen en plichten, zo min als het de dorheid in het religieuze en de achterlijkheid in het economische ophief. Waar de vorst zelf doorlopend moest piekeren op middelen van bestaan, konden de bestaansmiddelen van zijn onderzaten er nauwelijks goed aan toe zijn.

De handel was een aangelegenheid van kruideniers en marskramers, het handwerk zat nog grotendeels in het oude gilde-keurs, accijnzen en belastingen verzuurden het leven van den gewonen man. De adel betaalde nauwelijks of geen belasting, en bootste in domme, feodale inbeelding den dynast en zijn hofhoudentje na, hetgeen er op neerkwam, dat de burgerij en bovenal de boeren, dit armetierigste en dom gehouden deel der bevolking voor de lasten opdraaiden. —

Het milieu van Bach openbaart de pruikentijd in zijn enghartigste vorm. Men beseffe, wat dit zeggen wil. Niemand is, althans in zijn uiterlijke optreden, geheel zichzelf. De pruikendrager doet afstand van het hem door de schepping verleende voorkomen en „verfraait” zich, op barokke en belachelijke wijze. En is het niet tekenend voor dit gebrek aan „eigenheid”, dat de pruiken het zo lang volhouden, in 't bijzonder in achterop geraakte landen als Duitsland (en Nederland!), waar de geestelijkheid in het begin der 19e eeuw het pruikje nog trouw blijft? Daar zit een symbolische mistroostigheid in, die haar oorsprong neemt in de vervlakking en tegelijk zinledige dramatisering van het openbaar leven. Want het is de tijd van de late barok, van de hevige uiterlijkheid, het opgeschroefde en bizarre, waarbij men al schriller effecten najaagt, omdat de innerlijkheid afbrokkelt en vervluchtigt, nadat het dramatisch-bewogene ééns als zielekracht en werkelijke uitdrukking van macht en overmoed in den mens bij een Michelangelo, een

Rembrandt, in de pracht der Jezuitenkerken en koningsverblijven was opgestaan.

De gecultiveerde mens van de 18e eeuw leeft volgens een stijlnorm, ontleend aan die van de aristocratie, en de aristocratie, die als maatschappelijke klasse reeds haar bestaansrecht heeft verspeeld, maar nog luidkeels de toon aangeeft, leeft van de nabootsing en houdt haar stijl voor de Franse. Het rococo, dat Bach bij wijze van spreken op de hielen volgt, verdwijnt alras weer met de fraaie en verstilde stervensglimlach van een beschaving, die de eredienst van de vorm, de stylering van het behaagziek-galante, heeft verbonden aan een cultuur-melancholie, die men niet moet verwarren met de daarop volgende heerschappij van het Gevoel.

*

Hier liggen, in grote trekken, de kentekenen van Bach's milieu, en voor een deel — wat stijl en vormgeving betreft — van zijn muziek. Maar Bach's betekenis in deze verhouding tot de tijd is niet alleen de passieve, waardoor hij slechts ontvangt. Er is hier tevens een machtig actief element aan het werk, dat uiterst moeilijk valt te omschrijven, omdat hier juist dat toevallige en onberekenbare van de individualiteit in 't geding komt, waardoor het persoonlijke zijn onvervangbaar merkteken krijgt. Het actief element in Bach's verhouding tot zijn tijd wordt bepaald door een verwerken van alle motieven, die deze tijd hem biedt, in de min of meer onbewuste(?) tegenstelling. Men kan het geen conflict of oppositie noemen, want alle uiterlijke opstand is aan dit karakter vreemd. En voor zover het een protest is, zet het zich slechts diep in Bach's persoonlijkheid, maar dan ook met al de kracht en eenzijdige gerichtheid van het genie, om tot muziek.

Bach heeft een bijna anoniem bestaan geleid. Hij heeft enkele openbare functies bekleed, was zelfs een tijdlang componist aan een der kleine vorstenhoven (Anhalt-Cöthen), waarvan hierboven sprake was. Maar terwijl heel de beschaafde wereld wist, wie Couperin, Rameau en Händel waren, bleef hij de man in de schaduw, half ambtenaar, half virtuoos. Couperin en Händel waren trawanten van werkelijke Europese hoven en zij schiepen een muziek, die bij deze hoven paste. Bach heeft bewezen — in zijn Brandenburgse concerten — dat hij ook deze vorm beheersen kon, als het moest, maar dat zij nooit de toonaangevende voor hem blijft, zoals dat bij Couperin, dien hij bestudeerde, en bij Händel, dien hij bewonderde, doorlopend het geval blijft. Bach mist de achtergrond van de grote monarchie en de wereldstad. Maar het feit, dat hij zich in een uithoek van Duitsland en in een ambt bekrimpen moest (waarschijnlijk tot zijn dagelijks verdriet) stelde hem in staat, veel meer te doen dan anderen. In hem komen niet alleen de moderne hoofse stijl van zijn dagen, maar ook de tradities van Italië, de techniek der Duitse orgelmeesters en der Nederlandse re-

naissancisten als Sweelinck samen. Hij bezat, tegenover de gebonden glorie van tijdgenoten, de vrijheid om te kiezen en te verbinden, wat hem goeddukt. en hij koos en verbond alles, wat er vóór hem geweest was. Hij werkt in eenzaamheid en „ter ere Gods“... en dank zij het feit, dat hij als erfenis van een muzikale familie een fenomenale aanleg mee krijgt, schrijft hij voor elk genre, elk instrument en in elke stijl, zonder misschien te beseffen, dat hij daarmee de Bach-stijl, d.w.z. zichzelf in zijn volheid bevestigde. Hij is een revolutionair in die zin, dat hij niet enkel alle bestaande tradities in zich verenigt, maar tegelijk een muziektechnisch uitgangspunt wordt in heel de verdere ontwikkeling van zijn kunst: iedere componist na hem zal rekening hebben te houden met zijn bestaan.

In dit proces van samenvatten en herscheppend vernieuwen, dat wel niets bovennatuurlijks heeft, maar toch menselijkerwijs iets raadselachtigs behoudt, moet inderdaad de tegenstelling als een geheime prikkel hebben gewerkt. Tegenstelling tot de machtigen van zijn tijd (ééns in zijn leven is hij zeer genadiglijk door Frederik II ontvangen), tot de notabelen van zijn stad (aan wie hij onderdanige briefjes schrijven moet), tot de roem van land- en tijdgenoten als Telemann en Händel, tegenstelling tenslotte tot de officiële religie. Want Bach's vroomheid is niet die van de doodse Lutheraanse leerstelling en eredienst, die hij in 't openbaar had te belijden. Zij gaat terug op de afzondering en onopvallendheid van zijn persoonlijk leven, waardoor hij in zijn laatste jaren en bij een toenemende blindheid, tot een haast abstracte aanbidding van het goddelijke geraakt. Men weet nog niet, of zijn Hohe Messe voor katholieken dan wel protestanten geschreven is, en het antwoord kan ook gevoeligheid luiden: voor katholieken, protestanten en voor allen, die geloven... in de muziek als het hoorbaar schoonste beeld voor de denkbaar hoogste menselijkheid. Bach's muziek in haar geheel vormt een soort utopie in klanken, als het woord en het zichtbaar beeld in rijkdom van uitdrukking niet meer toereikend zijn. Hier is een „vroomheid“ aan het woord, die alle kerkgehoof en kerkordening doorbreekt. Dat is Bach's reactie op de neerdrukkende kerkelijkheid van zijn omgeving: het is een individueel protest, niet grimmig of verzuurd, maar omgezet tot een adeldom, die universele en humanistische trekken aanneemt, zoals die in de hoofse Franse muziek of in de bewogenheid der Italiaanse componisten, in de orgelzangen van Pachelbel en Buxtehude nooit, en m.i. in de oratoria en de laatste muziek van Händel (The Triumph of Time and Truth b.v.) maar ten dele bereikt wordt. Naar de vorm voleinder van de barok, is Bach naar zijn inhoud voor het eerst mens, een soort voorloper „in klank“ van den ideëlen en abstracten mens, die de Verlichting en de Revolutie in de filosofie en de politiek zullen prediken. Bach predikt niet, hij drukt hem al zingende uit. En hij kon dit doen, omdat

geen monarch, geen opdrachtgever, geen deftig en grillig publiek hem het werk uit de vingers keek, omdat hij door zijn anonimiteit en innerlijke vrijheid als door een goed gesternte werd beschermd. Zo kon hij, door het beste uit het verleden in zich te versmelten, reeds een ophanden toekomst aankondigen. Zo werd hij in de muziek, wat hem in en door de wereld onthouden was.

*

Er verbindt zich voor mij aan Bach's muziek en verschijning in het rijk der muziek nog iets, dat ik het vraagstuk van de samenhang tussen ondergang en verfijning in de cultuur zou willen noemen.

Waarom is Bach, vlak voor het rococo, als kunstenaar nog zo rijk en krachtig van adem, terwijl na hem de muzikale beschaving op haar hoogste trap de smalste, breekbaarste band met het leven vertoont? Telkens weer ziet men een maatschappelijke ommekeer optreden als brenger en beweging van een nieuwe kunst, waarin het jonge en levenskrachtige gepaard gaat met primitiviteit, soms bijna met smake-loosheid. Een primitiviteit en jeugd, waarbij het niet aan rijkdom van gevoel en aan nieuwe inhoud ontbreekt, maar die op het eerste gezicht tegenover het voorafgaande en vaak ook nog decadente stadium de indruk kunnen maken van armoede, omdat zij zich aandienen in een onuitgewerkte en onbezonden vorm.

Bach is de bekroning van een stadium in de muziek, vlak voordat het aristocratisch karakter van de 18e eeuw de heerschappij inruimt aan het burgerlijke. Volkomen onbewust van wat zich in de sferen van economie en staatkunde voltrekt, vat hij in een compacte greep nog eens de tradities van de hoofse wereld met die van de protestantse reformatie samen. In zijn stil hoekje gezeten, voorspelt hij ongeweten de ondergang van dit verleden, door het te redden in een muzikale synthese, nadat het op geen enkele andere wijze meer te redden viel. Hij toont daarmee even ongeweten aan, welk een lange bewustzijnsweeg er in de muziek tussen sociale basis en culturele top wordt afgelegd, juist door het „abstract“ karakter van deze kunst. Waar b.v. de literatuur de maatschappelijke gebeurtenissen op de voet volgt, ze begeleidt en soms zelfs aanvuurt en verhaast, wordt in het muzikale scheppen rekenschap gegeven van wisseling en omwenteling door het wisselen van de stijl. Die stijl is steeds meer dan bloot „vorm“, omdat er een mode, een sentiment, een gedachtenwereld achter zitten, passend bij de levensovertuiging van de klasse, die ook buiten de muziek de toon aangeeft.

Toen Bach leefde, spraken de filosofen van de verlichting reeds hun bevrijdend woord. In zijn sterfjaar (1750) publiceerde Rousseau de eerste critiek op de „cultuur“ (lees: aristocratische samenleving). Vlak daarop begon de Encyclopédie te verschijnen en de geesten radicaal te vernieuwen. De Amerikaanse vrij-

heidsoorlog en de Franse revolutie luiden een kwarteeuw later het tijdperk in, waarin men aannam, voor de rechten van den mens te strijden, zonder zelf te beseffen, dat men streed voor de heerschappij van de derde stand. Weer een kwarteeuw nadien beheerst reeds de Code Napoléon, als juridische uitdrukking voor deze heerschappij, de landen van West-Europa. In de muziek heeft Mozart's „gevoel“, Beethoven's „menselijkheid“ het van de vormcultus der jongere Bachs en van de edele inhoudloosheid der Italianen gewonnen. De mens en de burger hebben den edelman uitgedreven.

Wie de muziek van Bach's zonen met die van den vader vergelijkt wordt getroffen door het feit, dat zij technisch misschien niet bij hem ten achter staan, en toch geen muziek kunnen schrijven als hij. Men zou zich kunnen laten misleiden door aan te nemen, dat erfelijkheidsfactoren hier een rol spelen, terwijl ook de „ondergang van een familie“ (er waren grillige, verbitterde, onrustige karakters bij de zonen van Bach) de schijn kon wekken, als zou niet de tijd, maar slechts een biologische uitputting aansprakelijk moeten worden gesteld voor een opvallende artistieke versmalling en verbrokkeling. Maar de tijdgenoten van de jongere Bachs, een Grétry of Paisiello, een Cimarosa of een Ditters von Dittersdorf, vertonen dezelfde kenmerken van gebrek aan substantie en overtuigingskracht; in Engeland is zelfs niet één componist van meer dan locale betekenis meer. Wij hebben hier duidelijk te maken met een teloorgaan van het sociale en artistieke milieu, waaruit de kunst zo lang had geleefd; onzekerheid en verwarring hutsen alle elementen dooreen, en men moet op een stabilisatie van de algehele toestand wachten, al eer de denkbeelden en idealen van een nieuwe tijd weer geniale musici tot grootheid kunnen bezielen. Den muzikalen redacteur van dit blad hoor ik hier waarschuwend de naam: Mozart noemen, een tijdgenoot van genoemde decadenten, en zelf toch om de drommel geen decadent. Maar is Mozart al niet aangeraakt door de idealen van de burgerij, en verhaast dat, in het hofmilieu, waarin hij werken en leven moet, juist niet zijn „val“?

De muzikale generatie na Bach behoort tot die, welke tussen twee werelden in staan. Zij hebben het geloof in het oude verloren en dat in het nieuwe er niet voor teruggekregen. Zij hebben de ironie van beweeglijke geesten, maar ook de melancholie en de onmacht, die hen als kunstenaars doet vluchten in de volmaaktheid van de vorm, en aan de vorm alleen ten onder gaan. IJde vertwijfeling is hun laatste toevlucht en het merkteken van het verval, dat in en om hen plaats grijpt. Hun lot herhaalt zich overal, waar de decadenten het aan de stok krijgen met het hardhandig-nieuwe. En zij geven door hun broze en intieme verschijning grotere afmeting en massiviteit aan de gestalten, die hen op de „kentering der tijden“ voorafgaan en volgen.

THEUN DE VRIES

De Sociale Positie

van den wetenschappelijken onderzoeker

Wetenschappelijke onderzoekers in den zin van „research fellows” kennen wij in Nederland nauwelijks. De Universiteit leidt studenten op voor de uitoefening van beroepen als leraar, arts, dominee, advocaat en dergelijke.

Wanneer de student, door aanleg en belangstelling gedreven, zijn studie wil voortzetten door eigen onderzoek, dan staat hem de mogelijkheid ten dienste zich bij een Professor aan te melden als assistent. D.w.z. dat hij tegen geen enkele of een geringe vergoeding de plicht aanvaardt den hoogleraar te helpen in zijn onderwijstaak en daarnaast het recht verwerft de overgeschoten tijd aan wetenschappelijk onderzoek te wijden. De plicht, hem door zijn hoogleraar opgelegd, kan gering zijn en dan nadert zijn status die van den „research fellow”. Maar die plicht kan ook een normale dagtaak te boven gaan en dan zien wij meer voor ons het beeld van een zeer slecht betaalden, in zijn taak afhankelijk en met een bijzonder zware taak belasten leraar. De assistent is echter niet de enige soort van wetenschappelijk onderzoeker.

Grote bedrijven houden er tegenwoordig research laboratoria op na. De betaling is daar iets beter, maar de positie als wetenschappelijk onderzoeker is nauwelijks menswaardig.

Wij willen ervan afzien dat de onderzoekers aan deze instellingen verbonden, veelal een bepaalde opdracht krijgen in verband met de commerciële belangen van het bedrijf. Dat heeft nadelen, maar ook voordelen. Wat de positie onwaardig maakt, is de wijze waarop het resultaat van zijn arbeid hem afhandig gemaakt wordt.

Een wetenschappelijke prestatie is een persoonlijke prestatie. De persoonlijke eer aan de erkenning verbonden is een niet te verwaarlozen drijfveer bij wetenschappelijk onderzoek.

De onderzoeker die van geld en goed afstand doet, allerlei oppervlakkig vermaak versmaadt, soms ten koste van zijn gezondheid zich bovenmatig inspant, heeft recht op de erkenning van zijn werk.

„De brieven van geestelijke adeldom”, aldus Bolk, „luiden persoonlijk”. Maar de bedrijven maken zich ten volle meester van de resultaten van het onderzoek in hun laboratorium, alsof het koopwaar gold. Zij kunnen daarmee naar goeddunken handelen. Zij kunnen voor het geluk der mensheid zeer nuttige uitvindingen in hun archieven wegsluiten, wanneer hun commercieel belang dit meebrengt. Zij kunnen belangrijke resultaten aan een anderen onderzoeker overgeven en laten voltooien.

De derde categorie van wetenschappelijke werkers wordt gevormd door hoogleraren. Lang niet alle hoogleraren zijn wetenschappelijke onderzoekers. Velen volstaan ermee geleerden te zijn, hun vak bij te houden en onderwijs te geven. Sommigen van hen weten als adviseur, commissaris of specialist een belangrijke bijverdiens te verwerven. Dit is niet direct de bedoeling van hun beroep, maar wij zullen daar niet op ingaan. Van misbruik mag hier zeker niet gesproken worden. Wel van „voor de wetenschap minder gunstige omstandigheden”. De hoogleraren die hun roeping volgen en onderzoekers blijven, zijn bevoorrecht. Hun salaris is matig, maar niet gebrekkig. Zij zijn onafhankelijk en beschikken over de resultaten van hun werk.

Na dit overzicht over de drie categorieën die wij behandelen moeten, wil ik thans elk der groepen nader in ogenschouw nemen. Daarbij willen wij eerst de voordelen, daarna de nadelen naar voren brengen.

Ik stel er prijs op te verklaren, dat hetgeen ik meedeel niet mijzelf betreft. Mij drijft geen wrok of rancune, want ik heb daar niet de minste reden voor, althans niet wat de personen betreft, waarmee ik te maken heb. Ook staat mij geen uitgebreid feitenmateriaal ten dienste. Ik moet toegeven dat mijn voorstelling van zaken voor uitbreiding en correctie vatbaar is. Ik gaf slechts weer, hetgeen een meer dan veertienjarige ervaring en omgang met hoogleraren en assistenten mij geleerd heeft.

1. De assistent.

Het vervullen van een assistententaak is vooreerst een groot voorrecht. Het contact met den hoogleraar is veel nauwer dan voor den student. Vele hoogleraren in Nederland gaan collegiaal met hun assistenten om, staan steeds voor hen klaar en leiden hen niet alleen in het vak, maar ook in die moeilijke opgave: mens te worden.

De meeste oud-assistenten zien met dankbaarheid terug op de jaren van hun assistentschap en blijven hun hoogleraar levenslang vereren en liefhebben.

Dit is niet met alle hoogleraren het geval. Er zijn hoogleraren die hun assistenten neerdrukken of misbruiken in dienst van hun eigen werk. Naar mijn ervaring vormen zij de minderheid. Toch moeten wij aan dit vraagstuk aanstonds nog enige aandacht besteden.

Voorts beschikt de assistent over alle hulpmiddelen van het laboratorium en de boekerij, in den regel zonder enige beperking. Hij mag zijpaden inslaan en dwalen en zijn geest zo verrijken met die rijke ervaring die dwaling en vergissing de menselijke geest schenken.

Tenslotte is zijn inschakeling in het onderwijs veelal voor hem een grote zegen. Men leert het meest van het onderwijs geven: het formuleren van vragen en oplossingen, het ontdekken van hiaten in onze kennis, het op verschillende wijzen en op verschillende niveau weergeven van de stof. Men wordt er in verhinderd al te zeer op te gaan in een enkel onderdeel en de band met het geheel te verliezen.

Tenslotte is het assistentenbestaan, althans in de eerste jaren, heerlijk zorgeloos. De hoogleraar draagt de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken op het laboratorium en de ouders dragen de zorg voor de pecuniaire tekorten. Tot zover de voordelen, thans de nadelen.

We stellen de financiële willekeurigheid voorop.

De assistent wordt schandelijk slecht betaald. Het salaris van een hoofdassistent bedraagt de helft van dat van een leraar. De beloning voor een assistent is daar de helft van en blijft beneden dat van een ongeschoold arbeider. Van deze bedragjes wordt nog weer 10 pct. afgehouden voor sociale voorzieningen, die in de meeste gevallen den assistent nimmer ten goede komen. Deze toestand wordt nog verergerd door het feit dat sommige hoogleraren door een tekort aan assistenten de

plaatsen verdelen. Zo wordt het loon gehalveerd, soms zelfs gevierendeeld.

Zelfs van een fooi kan in deze gevallen nauwelijks meer gesproken worden. Het spreekt wel vanzelf dat bijverdiensten door repeteren alleen tot schade van het wetenschappelijk werk kan geschieden en geschiedt.

De Universiteit verdedigt deze wantoestanden door aan te voeren, dat de assistent opgeleid wordt voor een goed betaald beroep en dus leergeld betaalt. Maar wie leert niet „al doende”? Bovendien geldt dit hoogstens alleen voor de eerste jaren. Daarna verricht elke assistent waardevolle arbeid, die behoorlijk gehonoreerd dient te worden.

Te meer geldt dit voor de theoretische vakken, die in het geheel niet opleiden tot een goed betaald baantje.

Gelijkstelling van den assistent met een leraar is de minimum eis die men kan stellen. De minimum eis, want meer dan de leraar staat de assistent voor belangrijke beroepskosten, als de aanschaffing van boeken en tijdschriften, het ondernemen van binnen- en buitenlandse reizen voor het contact met beroepsgenoten en anderszins. Een tweede euvel is de tijdelijke aanstelling. Voor de eerste jaren, soit, maar daarna behoort een vaste aanstelling te volgen. Dank zij de geest die tussen hoogleraren en hun assistenten heerst, wordt hier zelden misbruik van gemaakt, maar indien dit gebeurt, staat de assistent machteloos. Ook bemerken wij in Amsterdam dat door de afdeling onderwijs herhaaldelijk misbruik wordt gemaakt van deze toestand door enige maanden voor het einde van het cursusjaar wegens het beëindigen van de practica op te zeggen en zo den assistent een deel van zijn salaris te onthouden. Een misselijke methode, waartegen de hoogleraren herhaaldelijk met succes protesteren, maar die telkenmale weer opnieuw wordt „geprobeerd”.

De Universiteit verdedigt deze toestand met er op te wijzen, dat een hoogleraar met zijn assistent moet kunnen opschieten als mens en als wetenschappelijk onderzoeker, en dat een nieuwe hoogleraar niet „gebonden” moet zijn aan den assistent van zijn voorganger. De ervaring leert echter, dat deze redenering weinig om het lijf heeft.

De meeste assistenten blijven niet langer dan 4—8 jaren. En de assistenten die langer blijven, zijn veelal degenen, die hun ervaring op een belangrijke post nuttig maken. En voor de uitzonderingen zou men een regeling kunnen treffen die de Universiteit waardig is.

Een volgend euvel is van ernstige aard.

Hoewel de assistenten een groot en belangrijk deel van de onderwijstaak aan de Universiteit vervullen, hebben zij in deze instelling geen eigen plaats. Zij worden door de Universiteit botweg genegeerd. Op de bijeenkomsten van de Universiteit worden zij niet uitgenodigd. Hun namen worden niet genoemd. Zij doen niet mee. Een Universiteit bestaat officieel uit hoogleraren en studenten. Assistenten zijn quantitatief negligeable hoewel vele assistenten als mens en als onderzoeker het niveau van hun hoogleraar benaderen (soms zelfs overtreffen) en dit in de verhouding tot den hoogleraar ook vaak zeer duidelijk uitkomt, worden zij door de Universiteit over het hoofd gezien. En dat, terwijl de Universiteit voor de keuze van hoogleraren grotendeels op hen aangewezen is. Wij herleiden dit verschijnsel op een laatste euvel waar wij op willen wijzen.

Dat is het ontstellende gebrek aan zorg voor de Universiteit als geheel.

Het is mijn overtuiging, dat dit gebrek aan zorg voor het geheel der Universiteit in Amsterdam groter is dan aan de Rijksuniversiteiten.

Een Universiteit bestaat uit een conglomeraat van Laboratoria, Seminaria, Bibliotheken enz. Voor elk onderdeel is een hoogleraar verantwoordelijk en over het algemeen kwijt hij zich voortreffelijk van zijn taak, maar voor het geheel draagt niemand de verantwoordelijkheid.

IN DE RADIOGOLFSLAG

De hoofdredactrice van dit blad stelde zich de vorige week in haar artikel naar aanleiding van de stakingen in Amsterdam de vraag: „of in een democratische staat, die zovele andere legale mogelijkheden en wegen biedt voor het kenbaar maken en nastreven van politieke eisen, de politieke staking tot de geoorloofde middelen tot het bereiken van bepaalde doeleinden behoort”.

In dezelfde week werd deze zelfde vraag gedaan door een N.C.R.V.-reporter in zijn vaste rubriek „Vragen aan voorbijgangers”. Ik geef U in overweging deze uitzendingen eens te beluisteren (veertiendaags, Vrijdagsavonds 22.15—22.45 H. II.). Tot voor kort werd het in radio-kringen praktisch onmogelijk geacht dergelijke geïmproviseerde reportage's te maken, althans in Nederland. De gemiddelde Nederlander zou een te grote weerstand hebben te overwinnen om zijn mening door middel van de microfoon, zo maar, zonder wikken of wegen, kenbaar te maken. In dit opzicht komt de betreffende reporter dus alle hulde toe, want zijn experiment slaagde volkomen. Hij kon, door korte gesprekken met een postbode, een ambtenaar, een arbeider en twee zakenlui een half uur onze aandacht gespannen te houden.

Eilacie, over zijn vragen zelf kon men minder verrukt/zijn. Het lukte hem op een zeer doorzichtige wijze den arbeider, de enige, die de bovengenoemde vraag met een hartgrondig: ja, beantwoordde, met enige strikvragen in het nauw te brengen. De anderen gaven hem minder moeite. Eén van de zakenlui vond het voldoende, dat critiek op het regeringsbeleid uitgeoefend werd door gebruik te maken van krant en radio, maar achte het billijk, dat verschillende stromingen, die daar tot nu toe geen kans voor gekregen hebben, ook gebruik konden maken van het aether-instrument. De reporter meende dit iets te veel ge-antwoord. Sommige mensen schijnen het iets te veel gevraagd te vinden. In ieder geval blijkt democratisch vragenstellen even moeilijk als democratisch handelen....

Ik lees in de laatste V.A.R.A.-gids:.... „De totstandkoming van dit rapport (over het omroepvraagstuk) is het eerste resultaat van een voor onze V.A.R.A. zeer belangrijk initiatief.... om de V.A.R.A. in dienst te stellen van de geestelijke en maatschappelijke stromingen in de Partij van de Arbeid”. Vraag: Een nieuwe Nationale Omroep?

Luistert U deze week naar:

ZONDAG

H I 12.00—12.30 Werken van Serge Prokofieff.
20.15—21.00 Rad. Philh. Orkest o.l.v. Albert van Raalte.

Solist: Herman Salomon, viool. (Moussorgsky, Tsjaikowsky).

DINSDAG

H II 17.15—17.45 „Uit Nederl. Glorietijdperk”. Liederen van Gilles Binchois. (1400—1460).

WOENSDAG

H I 20.15—21.15 Rad. Philh. Orkest o.l.v. Albert van Raalte. Solisten: Tity Fermin, sopr., Rodi Rapp, mezzo-sopr. (Bruneau, Debussy, Saint-Saëns).
21.15—21.50 „Meneer Burden krijgt zijn verstand terug”. Hoorspel.

DONDERDAG

H I 20.15—21.15 Concertgebouworkest o.l.v. Eduard van Beinum.
21.25—22.15 „De Magnolia”. Radiospel van C. Cordon Glover.

VRIJDAG

H I 20.08—20.30 Kamermuziekprogramma.
1ste uitvoeringen van werken van Milhaud en Godron.

ZATERDAG

H I 22.15—22.45 „Jane Eyre”. Hoorspel naar het gelijknamige boek van Charlotte Brontë.
22.45—23.00 „Honderd dagen uit en thuis”. Wim Kan vertelt van de avonturen van het A.B.C.-cabaret.

Er zijn wetenschappen die ontbreken of verwaarloosd worden: niemand merkt het.

Er zijn hoogleraren die over een schitterend laboratorium beschikken, terwijl anderen zich moeten behelpen met een ten hemel schreiende inrichting: niemand maalt erom.

Er zijn hoogleraren die hun studenten onrechtvaardig behandelen of hun assistenten uitbuiten: niemand tikt ze op de vingers.

Er zijn exameneisen die belachelijk moeten heten (b.v. propaedeutisch geneeskunde), niemand trekt zich er wat van aan.

Er zijn tal van gebreken, hiaten, scheef gegroeide verhoudingen, absurditeiten; men ziet er langs heen.

Er zijn geen wetenschappen, er is maar een ondeelbare wetenschap, die in zijn geheel aan de Universiteit geleerd en geleefd moet worden.

Daaraan dankt de Universiteit beide: naam en betekenis. Voor dit geheel moet een lichaam de zorg op zich nemen.

De Alma Mater, zoogmoeder van zo velen, is zelf moederloos. Rector en Senaat hebben de taak de gang van zaken te bestendigen, zijn bovendien gebonden aan de financiële beperkingen „van hoger hand”.

Wellicht dat een herboren curatorium in samenwerking met een commissie uit de senaat, de taak op zich zou kunnen nemen de Universiteit de zorg te geven die haar toekomt, die zij niet kan ontberen. Want als één lid lijdt, lijden alle leden.

2. De Laboratoriumonderzoekers.

Wanneer een assistent zich financieel wil verbeteren, kan hij solliciteren naar een betrekking als laboratoriumonderzoeker aan een der grote bedrijven. Daarmee geeft hij zijn zelfstandigheid op. Voor de Universiteit is dit een groot nadeel, want het zijn in de regel de besten die naar de fabriekslaboratoria trekken.

Voor de wetenschap is dit eveneens een groot nadeel, want het werk van deze onderzoekers komt niet meer de wetenschap, maar een bepaald bedrijf ten goede. Aan de Universiteit bestaan geen geheimen, in de bedrijven wel.

Van de resultaten van Universitair onderzoek mag iedereen ge-

bruik maken.

De bedrijven zorgen door patenten dat dit hun niet overkomt. Ook voor den onderzoeker zijn de nadelen groot. Wij bespraken reeds het gemis aan genoegdoening van zijn arbeid, anders dan de financiële, die matig is. Maar er is meer.

De laboratoriumonderzoeker wordt eenzijdig. Door het gemis aan contact met vertegenwoordigers van andere beroepen. Na korte of lange tijd raakt hij als uitvinder uitgeput en dan wordt hij aan de dijk gezet. Hoe is deze wantoestand ontstaan? Door het gebrek aan zorg voor de Universiteit. Wanneer de laboratoria der Universiteit, personeel en materiaal goed verzorgd werden, dan hadden de bedrijven geen kans. De onderzoekers, gebonden aan goed geleide, goed ingerichte, moderne Universiteitslaboratoria zouden, ten bate van de Universiteit en henzelf aan de fabrieken licenties op hun uitvindingen kunnen verlenen. Zo zou samenwerking kunnen ontstaan die voor beiden goede resultaten opleverde.

3. De Hoogleraren.

Wij bespraken reeds hoe de hoogleraar als wetenschappelijk onderzoeker een geprivilegeerde positie inneemt. Voor mensen met wetenschappelijke aanleg en belangstelling is een hoogleraarplaats dus aantrekkelijk. De weg om hiertoe te geraken is veelal assistent te worden. Maar dan begint de narigheid. Slechts een deel der assistenten wordt inderdaad hoogleraar. De anderen die daarnaar verlangden, worden teleurgesteld, soms voor het leven. Dit werkt allerhand misstanden in de hand. Wij zullen van naijver, verdachtmaking e.d. niet spreken. Evenmin van protectie en nepotisme. Dat zijn geestelijke teratologieën die wel altijd een nevenverschijnsel van het genus mens zullen blijven.

Erger is de invloed op het wetenschappelijk onderzoek. Het dingen naar een hoogleraarplaats werkt in de hand dat gestreefd wordt naar het publiceren van een zo groot mogelijk aantal geschriftjes, die in den regel weinig om het lijf hebben. De „stapel” publicaties zo hoog mogelijk maken, is het doel van menig assistent (naar de openlijke bekentenis van een pasbe-

noemden hoogleraar, die dit middel weer eens met succes had toegepast).

De fout schuilt slechts gedeeltelijk bij de beoordelaars uit de faculteit, die de voordracht moet opmaken. De waarde van een publicatie te beoordelen is veelal zeer moeilijk en de faculteit beschikt, blijkens het vacant zijn van de plaats, niet over den meest deskundigen beoordelaar.

De fout schuilt in de eerste plaats daarin, dat de functie van assistent zo onbevredigend is (zie boven).

In de tweede plaats, dat de Universiteit geen zorg heeft voor de assistenten, hen niet kent, niet op ze let, niet weet wat ze doen en hoe ze het doen. Er zijn assistenten die uitstekend doceren, jarenlang geduldig werken aan de vooruitgang van hun wetenschap, maar zich om de „stapel” niet bekommeren. De Universiteit ziet ze over het hoofd.

De Universiteit moet zorgdragen voor een voldoende aantal professorabele figuren, moet daar met zorg de besten uitkiezen en moet de anderen niet verwaarlozen.

Het wordt den hoogleraar, die wetenschappelijk onderzoeker wil zijn, niet gemakkelijk gemaakt. Ook voor hem heeft de Universiteit „geen zorg”. Hij wordt overladen met colleges, examens, vergaderingen enz. enz. en niemand bekommert er zich om. Er zijn hoogleraren die een groot deel van hun tijd met ergernis of geduld „verdoen” met werk, dat een normale steno-typiste beter doet. Waarom deze mensen niet geholpen? Waarom stelt het curatorium zich niet eens nauwkeurig op de hoogte van de noden en lasten die op elk laboratorium geleden worden? Dat zou de wetenschap zeer ten goede komen. Vooral als deze curatoren mensen waren met inzicht en strijdvaardig, waar het een goede zaak betrof.

Men spreekt dezer dagen veel over de vernieuwing van de Universiteit. Welnu, daar behoeft men niet jarenlang met honderden over te vergaderen. Wat gedaan moet worden ligt voor de hand. Voor de hand die bereid is aan de vooruitgang te bouwen.

A. DE FROE

Een klacht en een antwoord

Geachte Redactie,

Toen de Redactie van de Vrije Kunstenaar er toe overging, om het orgaan te doen opnemen in de Vrije Katheder, hebben de kunstenaars-abonné's, die — bij mijn weten — in deze beslissing geen stem hadden, doch slechts per mededeling in hun blad hiervan verwittigd werden, daartegen niet geprotesteerd.

Waarom zouden ze ook: de Vrije Katheder en De Vrije Kunstenaar waren immers progressiefgezinde broeders in de verzetsstrijd?

Toch zal het vele vroegere Vrije Kunstenaar-abonné's zo zoetjes aan duidelijk zijn geworden, dat er inderdaad een belangrijk verschil bestaat tussen de Vrije Kunstenaar en de tegenwoordige Vrije Katheder.

De Vrije Kunstenaar was onverdacht vooruitstrevend, doch vertegenwoordigde geen bepaald politiek partijstandpunt. En dit laatste doet de Vrije Katheder wel. De communistische oud-abonné's van de Vrije Kunstenaar lezen wellicht met instemming de buitenlandse overzichten van den heer Wiessing, waarin Engeland steeds meer het kind van de rekening wordt, en alles wat de Sovjet-Unie doet en niet doet vrijwel kritiekloos wordt aanvaard.

Vele niet-communistische oud-abonné's van de Vrije Kunstenaar echter (en ook de sociaal-democraten onder hen, de niet-communistische „socialisten“, die de Vrije Katheder bij voorkeur tussen aanhalingstekens plaatst!) zien — al hebben ook zij wel eens kritiek op de Engelse politiek — een gevaar voor de vrede in de langzamerhand wel wat „Gott Strafe England“-achtig aandoende houding des heren Wiessing:

Een dergelijk eenzijdige instelling van Uw orgaan zal immers, evenals de eenzijdig anti-Russische houding van reactionaire zijde, het onderling wantrouwen slechts kunnen toespitsen, dat toch al, in meer dan voldoende mate, alle samenwerking der Grote Drie voor de vrede bemoeilijkt.

De verdediging in de Vrije Katheder van het — volgens vele landgenoten bekrompen stand-

punt der Nederlandse communisten, om zich afzijdig te houden bij de ontvangst van Churchill (zal de V.K. het evenzeer toejuichen, indien andere partijen bij een ev. ontvangst van Stalin zich eveneens „afzijdig“ gaan houden?) wijst in dezelfde richting.

Wil de Vrije Katheder als vooruitstrevend cultureel orgaan aanvaardbaar zijn en blijven ook voor niet-communistische abonné's, dan dient de Redactie een ruimer standpunt in te nemen dan het veelal uitgesproken partij-politieke van thans.

JELLE TROELSTRA

Dat de inzender er de kleine Vrije Katheder, verschijnende in een toch al klein Nederland, ervoor aanziet, dat zij de macht zou hebben „een gevaar voor de vrede“ te zijn, lijkt mij in zekere zin vererend. Maar is, vraagt men zich af, zulk een zeggen niet — nog méér dan vererend, gewoon dwaas? Al zouden wij van de Vrije Katheder willen, dan hadden wij nog geen kans, de vredesreus een millimeter te verplaatsen, — maar bovendien willen wij niet. Voor het helpen handhaven van de wereldvrede kan groot en klein niet anders doen dan het gemanoeuvreren, dat op oorlog uit is, te signaleren overal waar het zich openbaart. Wij doen wat dat betreft ons best. Daarbij is het den heer Troelstra ontgaan, dat wij die krachten het sterkst in Amerika zien opereren, en pas in de tweede plaats in Groot-Brittannië. Wij zien géén gevaar van de zijde der Sovjet-Unie. Wie zegt, dat de Sovjet-Unie op een beslissing met de wapenen aanstuurt, is direct of indirect in dienst van dat deel van het Westerse kapitaal, dat oorlog wil, of hij is een zeer onkundig beoordeelaar. Misschien is hij dan een slachtoffer van het niet onbegrijpelijke (immers eenvoudig typisch kleinburgerlijke), maar wel zeer bedroevende anti-Sovjetcomplex van de kring van Koos Vorrink, en dan mogen wij den heer Troelstra toewensen, dat hij daar eens onderuit komt. De Sovjet-Unie, die wij volgens den heer Troelstra door dik en dun zouden volgen, is een Oost-Europese en Aziatische volkerenfederatie met weer heel andere zeden en gewoonten dan wij zelf hebben, die een weg zoeken tot een Nederlands socialisme. (Zoals de Franse Revolutie bij ons geen Franse samenleving heeft doen ontstaan, maar een door en door Nederlandse heeft doen evolueren.) Dus behoeven zomin de heer Troelstra als wij met de complex-mensen mee te schreeuwen over de andere levensopvattingen, zeden en gewoonten in Rusland, daar ons alleen hun socialisme aangaat, en dat socialisme is ontegenzeggelijk de grootste verworvenheid van het mensdom sedert vele

eeuwen, ook omdat het naar aard en wezen de vredebrenger moet zijn.

Zo voelen wij van de V.K. het, omdat wij socialisten of communisten zijn. Niet voelen wij zo als partijmensen. Er zijn enkele partijleden onder ons, maar verreweg de meesten — bijv. schrijver dezes — zijn nooit lid van een partij geweest en kunnen ook al daarom moeilijk „op partijstandpunt staan“. De heer Troelstra vergist zich ook in dit opzicht.

Tot slot: de Vrije Kunstenaar. De inzender wekt op niet helemaal mooie en oppervlakkige wijze de indruk, als zouden de vroegere abonné's van de Vrije Kunstenaar een beetje — hoe zal ik het zeggen — erin zijn gelopen. Laat ik even vastleggen, dat onze administratie gedurende verscheidene weken (de gewraakte rubriek Uit het Buitenland bestond toen al maanden) aan de abonné's van de Vrije Kunstenaar op iedere Vrijdag een exemplaar van de V.K. gezonden heeft en dat dezen daarna pas behoeften te beslissen of zij een abonnement wilden nemen of niet. Het aantal oud-lezers, dat zich abonneerde, was precies dubbel zo groot als de meest optimistische V.K.-man

Nog eens

De Nederlandse Opera

Het artikel van den heer Rebling, gericht tegen mijn relaas over de persconferentie van de Nederlandse Opera, is mij helaas vóór het ter perse gaan niet opgezonden. Zodoende ben ik genoodzaakt hem achteraf van repliek te dienen.

Ik word ervan beschuldigd, niet begrepen te hebben, dat met het in het vooruitzicht stellen van de opvoering van een Nederlandse Opera (om hiermee de Nederlandse componisten te stimuleren), de „Thijl“ van van Gilse bedoeld is. Inderdaad heb ik dat niet begrepen uit het relaas op de persconferentie, en met mij zal wel niemand het begrepen hebben.

De heer Rebling beschuldigt me eveneens ervan, niets af te weten van het bestaan van deze opera. Om hem hieromtrent gerust te stellen, wil ik echter op het volgende wijzen.

Tegenover de voornaamste reden die de heer Rebling aanvoert om van Gilse's opera op te voeren (n.l. het heldhaftige gedrag van den componist en diens Zonen tijdens de bezettingsjaren) staat een even sterk argument, om deze opera niet uit te voeren, en wel: de onheldhaftige houding van van Gilse's tekstdichter, de S.S.-held Hendrik Lindt. (Men zie verder over deze zaak het artikel van Lex van Delden, dat hierbij is afgedrukt.)

Ik geef toe: het is mogelijk dat de directie van de opera met „stimulerend werken op Nederlandse kunstenaars“ iets anders bedoeld heeft, dan ik begrepen heb. Misschien was er werkelijk sprake van het opvoeren van reeds bestaande opera's. Dit noem ik echter niet sti-

heeft kunnen vermoeden. En zij bleven ons trouw.

H. P. L. WIESSING

P.S. Na het schrijven van het bovenstaande valt mijn blik op iets, dat ik nog vergeten heb: 's heren Jelle Troelstra's protest tegen de aanhalingstekens, waarvan ik het woord socialist nogal eens zou hebben voorzien.... Dat ik zulks zou hebben gedaan is in strijd met de feiten. Ik zette nooit zulke aanhalingstekens, zij zijn er mettertijd vanzelf aangegroeid en ik wil ze er juist af hebben! De hr Troelstra heeft zonder twijfel wel eens opgemerkt, hoe jonge oesters een blanke schaal hebben, maar langzaam komen daar kalkachtige, aan verkalking herinnerende dikke mantels omheen, dat is de kalk van het behoud en wordt in geschifte zichtbaar door aanhalingstekens. Ik gebruik al vele jaren mijn helaas wat kleine beitel daartegen, maar wij hebben geen handen en beitels genoeg en ik moge daarom bij deze den geachten inzender verzoeken, mijn vrienden en mij te komen helpen, die aanhalingstekens eraf te blikken.

mulerend. Een opdracht om een nieuwe opera te componeren, is dat veel meer.

Ook de heer Rebling heeft in mijn artikel veel niet begrepen. Ten eerste, dat mijn optimisme over de toekomst van de Nederlandse Opera gebaseerd was op de artistieke prestaties en niet op de politieke zuiver- of onzuiverheid van de medewerkers.

Ik wil hieraan toevoegen, dat indien met de ideale, rechtzinnige maatstaf gezuiverd zou worden, die de heer Rebling nodig vindt, er in Nederland niet alleen geen Opera zou kunnen spelen, maar eveneens bijna het hele muziekleven (orkestconcerten inbegrepen) stilgelegd zou moeten worden. En al zou dit voor het rechtsgevoel de zuiverste gang van zaken zijn, ik ben realist genoeg om in te zien, dat het te ver zou gaan.

Ten tweede heeft de heer Rebling niet begrepen, dat op de persconferentie uitdrukkelijk verklaard is, het nieuwe seizoen niet te kunnen beginnen met nieuwe encenseringen, daar de voorbereidende tijd te kort was. Men zou daarom als overgangstijd het repertoire van verleden seizoen met ongeveer dezelfde krachten „draaien“ tot October. In October zou dan de eerste nieuwe encensering voor het voetlicht gebracht worden.

Dit wetende, is de aanmerking van den heer Rebling, dat het niet te pas komt een nieuw seizoen te beginnen met het oude repertoire, ontbloeit van elk realisme. De opmerking die hierna volgt: dan had de adviescommissie eerder haar werkzaamheden moeten beginnen, óf men had de eerste opvoeringen in het nieuwe seizoen even moeten uitstellen, getuigt van weinig zin voor de gang van zaken bij de Opera, waar ook nog sprake is van de commerciële kant, die de heer Rebling totaal uit het oog verliest.

J. REICHENFELD

Start - STADSSCHOUWBURG

Amsterd.-Rotterd. Toneelgezelschap

Zondag 6 October 8 uur

ZESDE ETAGE

Regie: Ko Arnoldi.

Prijzen der plaatsen: f 4.— tot f 1.— a.r.i.

Op het spoor der TIJDSCHRIFTEN

Zoals vorsten en industrie-magnaten er lijf-knechten en kameniers op na houden, om hun uiterlijke statie te verzorgen, zo hebben zij ook secretarissen en lectrices, die voor hun innerlijke aankleding zorgen, en tussen hun vele maatschappelijke plichten door de kamers van hun geest netjes stofferen met knipsels en uittreksels. Zo heb ik het mij tenminste vaak laten vertellen. En het verhaal wekte altijd weer mijn afgunst tegenover zoveel efficiency en mijn medelijden tegenover zoveel afhankelijkheid.

Wanneer de redactie van de Vrije Katheder nu de taak op zich gaat nemen, voor haar lezers een aantal tijdschriften door te lezen, dan

is het toch niet onze bedoeling, hen tot voorwerp noch van het medelijden noch van de afgunst der niet-V.K.-lezers te maken. Wij willen slechts — wetende, hoe weinigen er aan toe komen, de bladen bij te houden, en hoeveelen dat niettemin graag zouden doen — naar onze noodzakelijk subjectieve maatstaf hen daarbij helpen, door geregeld van een aantal tijdschriften niet het gebruikelijke overzicht te geven, maar aan te kondigen, wat ons voor onze lezers belangwekkend lijkt.

Op de bovengenoemde vorsten en magnaten hebben zij dan nog altijd voor, dat zij te allen tijde door zelf lezen onze goed bedoelde aanwijzingen kunnen controleren.

Een pijnlijke kwestie inzake

Van Gilse's „Thijl”

Het nummer van de Vrije Katheder van 28 September bevatte een repliek van den heer Rebling op een artikel van den heer Reichenfeld. Rebling keerde zich tegen de meningen van Reichenfeld inzake het zuiveringsproces bij de Nederlandse Opera. In grote trekken kan ik het eens zijn met Rebling, die een Traviata-opvoering in de gehele oude bezetting, die ook in de oorlog medewerkte, ten sterkste afkeurde. Verder verweet laatstgenoemde den heer Reichenfeld, toen hij beoordeelde, dat werkelijke Nederlandse opera's nog geschreven moeten worden, diens klaarblijkelijke onkunde van het feit, dat er enkele opera's van Nederlandse componisten bestaan. Rebling noemde er enige bij naam, waaronder de „Thijl” van Van Gilse. En hier moeten wij een pijnlijke kwestie aansnijden.

Rebling is blijkbaar wel op de hoogte van het bestaan van Van Gilse's „Thijl”, maar is op dit punt niet volkomen ingelicht. Men is bij een opera nu eenmaal gebonden aan twee scheppende kunstenaars: naast den componist staat een tweede figuur, de librettist. En hier komen we eerst goed in de moeilijkheden terecht. Want helaas, deze Nederlandse volksopera bij uitstek heeft een libretto, dat geschreven is door iemand, die inderdaad blijk geeft, een goede tekst te kunnen ontwerpen, maar niet weet, hoe een goede Nederlander zich dient te gedragen. De librettist, Hendrik Lindt, achtte zich in de bezettingstijd geroepen, om tot de SS toe te treden en hoofdredacteur te worden van een der grote, toentertijd politiek beslist verkeerde dagbladen.

Het staat vast, dat deze man, wiens zaak reeds enige keren voor het Tribunaal is geweest, binnenkort tot een vrij lange gevangenisstraf zal worden veroordeeld. Publicatie — en dus ook uitvoering van zijn werken — zal zeker worden verboden. Hierbij zij nog opgemerkt, dat dezelfde schrijver het libretto vervaardigde voor de kamer-opera „Amorijs” van den jongen, een jaar geleden gestorven Nederlandsen componist Nico Richter. Dit werk, dat nog steeds op een uitvoering wacht — het dateert van 1939 — biedt goede kansen voor dilettanten, daar het bedoeld is, door hen te worden uitgevoerd.

Hier rijst nu de belangrijke en uiterst dringende vraag: Wat is het lot van deze werken? Zullen zij niet uitgevoerd mogen worden? Het is natuurlijk zeer naïef, de naam van den librettist bij eventuele uitvoeringen niet te vermelden. Dit zou dom en uitermate onverantwoord zijn. De kwestie is echter belangrijk genoeg, om er de aandacht op te vestigen; zeker dient hier een snelle en afdoende oplossing te worden gevonden. Want dat de „Thijl” een zeer spoedige uitvoering verdient, staat vast.

Om het lijstje van den heer Rebling nog met een werk aan te vullen, zij hier nog terloops opgemerkt, dat de meer als theoreticus dan als componist bekende hoofdleraar van het Amsterdamse Conservatorium Ernst Mulder eveneens een opera gecomponeerd heeft op een oorspronkelijke Nederlandse tekst. Het wachten is nu op een rechtvaardige oplossing inzake de „Thijl”. Wij zijn het zowel aan het werk als aan den componist verplicht, zijn opera een goede uitvoering te bezorgen.

LEX VAN DELDEN

„POLITIEK en CULTUUR”

Het marxistische maandblad „Politiek en Cultuur” kwam na de oorlog moeilijker dan enig tijdschrift te staan voor het probleem van herstel van peil en traditie: de gehele redactie en enige der bekwaamste medewerkers waren in de strijd gevallen.

Bij het overzien van de nu verschenen negen nummers blijft men een figuur van de eruditie en het inzicht van Mr. Alex de Leeuw missen, maar er zijn ook nieuwe figuren naar voren gekomen, die zich met ernst en toewijding hebben gezet aan de wel zeer zware taak, politiek, economisch, sociaal en cultureel leven van hun land te overzien onder het licht van een wereldbeschouwing, die niet de pretentie heeft, in eeuwigheidswaarden te zijn vastgelegd en juist daardoor het gevaar loopt, telkens wiselende evidenties tot dogma's te maken. In het algemeen komt het nu voor, dat deze jonge generatie zich van haar voorgangers onderscheidt door een prijszenswaardig gemis aan zekerheid, niet omdat ik mijn medemensen geen zekerheid gun, maar omdat hen dat openstelt voor begrip van Nuance en de betrekkelijkheid aller dingen. In het laatst verschenen nummer vindt men de nieuwe en de oude geest typerend tegenover elkaar gezet in een polemieken tusen Theun de Vries en W. Wolda.

Ik voel me niet bevoegd, de economische artikelen van J. van Santen naar hun inhoud te beoordelen, maar hij bezit in ieder geval in hoge mate het talent van Einstein, die bij den onnozelen leek het besef weet te wekken, dat hij iets begrijpt van de relativiteits-theorie, en dat is voor diens zelfgevoel in ieder geval veel waard.

De oude en de nieuwe geest tegelijk of althans naast elkaar vertonen zich in een artikel van het kamerlid-opvoedkundige B. van den Muyzenberg-Willemsse, waarin we de zakelijke en redelijke uiteenzetting van het program van Onderwijsvernieuwing graag wat hadden zien uitgebreid ten koste van de al te „historisch-materialistische” inleiding over het onderwijs in vroeger eeuwen.

A.R.-V.

„CRITISCH BULLETIN”

Een halve jaargang Critisch Bulletin doorbladerend voel ik me persoonlijk er meer door verrijkt, waar het simpel „bulletin”, dan waar het „critisch” is. Er wordt nu eenmaal in onze literaire wereld een onevenredig grote hoeveelheid papier verbruikt, om ons te vertellen, wat A. van B. en C., B. van C. en A. vindt. Van het berichtgevende gedeelte vormt zich een totaal-indruk: dat er hier naar gestreefd wordt — en met succes, gezien de beperktheid van ruimte en middelen — den lezer op de hoogte te houden. In wezen heeft het critische gedeelte natuurlijk geen ander doel,

maar de bevoegdheid der verschillende medewerkers loopt te ver uiteen — of ik ben niet onbevangen genoeg — om te zeggen: „Het staat in het C.B.”. Een accentverschuiving van het critische naar het voorlichtende zou het blad o.i. alleen maar ten goede kunnen komen. Dat bij de meeste medewerkers het begrip omtrent de juiste verhouding van deze beide elementen niet bijzonder klaar is, blijkt uit de uitvoering van de zo prijzenswaardige opzet van het eerste nummer, dat geheel herdenkingsnummer over de verloren jaren is. Hoeveel waardevoller zou deze bundel necrologieën zijn — en op de duur worden! — wanneer de schrijvers zich meer tot taak hadden gesteld, een aantal voor de literatuur-historie onmisbare gegevens vast te leggen dan hun persoonlijke indrukken en bewondering onder woorden te brengen. Om naast het negatieve het positieve voorbeeld te stellen: In het Juli-nummer zag Anthonie Donker kans, in zeven bladzijden een volkomen afgewogen en verantwoord critiek te geven op F. van Schmidt Degener's „De Poort van Istar”. Zo'n critiek vervult inderdaad een taak: wie het boek nog niet in handen kreeg, weet nu bij benadering, wat hij er in zal vinden, wie het kent, vindt zijn inzicht zeker verdiept en verhelderd.

A.R.-V.

*

Wij stellen ons voor regelmatig iedere week 3 of 4 Nederlandse maandbladen, politieke en culturele, de revue te laten passeren.

Deze eerste overzichten dragen noodgedwongen nog enigszins het stempel van een algemene inleiding, die het karakter van het besproken maandblad moet weergeven. Bij de maandelijkse bespreking zal het ons mogelijk zijn duidelijker op het lezenswaardige, waarnaar wij op het spoor waren, de aandacht te vestigen.

Bezoekt Uw boekhandel

PEGASUS

Leidsestr. 25, Amsterdam-C.
Tel. 35957, Postgiro 173127

Ruime keuze Marxistische Lectuur:
o.a.

K. Marx:		
Fr. Engels:	Het Communistisch manifest	f. 0.60
Fr. Engels:	Het socialisme v. Utopie t. Wetenschap	f. 1.00
W. I. Lenin:	Het Imperialisme	f. 1.00
W. I. Lenin:	Staat en Revolutie	f. 0.75
J. W. Stalin:	Enige vraagstukken v. h. Leninisme	f. 0.75
	Over de grondslagen v. h. Leninisme	f. 0.75
K. Marx:	Selected Works	f. 7.35
W. I. Lenin:	The proletarian revolution and the Renegade Kautsky	f. 1.10
W. I. Lenin:	Selected Works	f. 4.55

Kranten en tijdschriften in het: Nederlands, Frans, Engels
en Russisch

Bestellingen per tel., giro of postwissel worden uitgevoerd.

Boekenbeurs

Men zende aan de administratie Vrije Katheder, Keizersgracht 520, met de vermelding „Boekenbeurs”, opgave van het boek, dat men verlangt, dat men ruilen wil of van de hand wil doen. De kosten van plaatsing bedragen f 1.25 voor de eerste, f 1.— voor verdere aanvragen in hetzelfde nummer, en moeten bij vooruitbetaling voldaan worden. Buiten Amsterdam bedrag aan postzegels insluiten.

De antwoorden der reflectanten worden per post toegezonden. Wij verzoeken hun, die schrijven op aanbiedingen, een postzegel voor antwoord of doorzending in te sluiten.

AANGEBODEN

- Nr.
- 210. De beginselen van het Leninisme (Stalin) 879 bldz.
 - 211. Verzamelde werken Lenin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10.
 - 212. Nationale Vraagstukken (Stalin anti During).
 - 213. Geschiedenis Com. Part. Sowj. Unie.
 - 214. Gesch. der grote Russ. Revolutie.
 - 215. Japan contra de Wereld.
 - 216. Biologie en Marxisme.
 - 217. 5 delen. Cassette Marx. Biblioth. Compl.
 - 218. Vakbew. Ned. Oudegeest.
 - 219. 2 delen. Die onze kracht ontwaken deed. — Vliegen.
 - 220. Rev. Massa-actie, H. R. Holst.
 - 209. P. M. C. Toepoel, Onze Honden, geb. f 15.—
 - 208. Woordenboek. Ned.—Zweeds. Zweeds—Nederl., 2 delen, uitg. G. B. v. Goor.

GEVRAAGD

- 204. Knol: Beginselen van het Privaatrecht.

Te koop aangeboden

KOFFERGRAMOFOON H.M.
Voice in g. st. met 12 platen.
Brieven No. A. 167

Palisander BANKSTEL met
boekenkast. Brieven No. A. 162

5 REPRODUCTIES Joh Braa-
kensiek. Uitg. Holkema & W.
en enige reproducties Vincent
van Gogh. Brieven No. A. 174

Eiken SJOELBAK met schij-
ven. Goed lopend vlak Br.
No. A. 169

Cocos VLOERMAT geel met
bruine rand 2x3 in prima st.
Brieven No. A. 170

Kruissnarige Steinbach PLANO
Brieven No. A. 171

Zware BANKSCHROEF met
enige sergeants. Br. No. A. 172

3 staafs electr. KACHELTJE
compleet met snoer (staand)
Brieven No. A. 173

Nieuwe AVONDJURK, slank
model. Brieven No. A. 168

LINGUAPHONECURSUS
Frans met bijbehoren doch z.
machine. Brieven No. A. 161

De vijf Staalmeesters van
Rembrandt; Houtskoolteke-
ningen van Zimmerman (1863)
Prijs f 200. Br. No. A. 178

2 Riems outr. WHERRY met
sliding en toebehoren. Br. No.
A. 163

Emaillé FORNUIS in goede st.
Brieven No. A. 164

VLOERKLEED 3x4 passend
bij licht ameublement. Br.
No. A. 165

Forse BOUVIER reu zonder
stamboom, 2 jaar. Scherp.
Brieven No. A. 166

Te koop gevraagd

Portable SCHRIJFMACHINE
in prima staat. Br. No. G. 151

Huiskamer AMEUBLEMENT
eiken, frisse bekleding. Br.
No. G. 152

2 Fauteuils met 4 stoelen in
pr. staat. Br. No. G. 153

Cocker SPANIEL, teef, rood
of zwart Ook pup komt in
aanmerking. Br. No. G. 154

PERZISCH TAPIJT gr. maat,
met kl. kleedjes. Br. No. G. 156

COLBERT COSTUUM m. ± 52,
lange mouwen, goede stof
en afwerking Aanb. en prijs
onder No. G. 157

Zwarte lage SCHOENEN maat
41 of 42 Nieuw. Mogen ook
Amerikanen zijn. Brieven met
prijs No. G. 158

Bedlington TERRIER reu
niet ouder dan 6 mnd. Stamb.
Brieven No. G. 155

BUREAU MINISTRE, gaaf
eiken. Grote afmeting Brieven
No. G. 159

Voorkom Winterhanden!

Nú Dagravit gebruiken, om straks geen last
van winterhanden te hebben! Tal van doktoren
hebben bij „winter-patiënten” met deze kalk-
phosphor- en vitamine D-tabletten zeer gunstige
resultaten bereikt. Koop nú een doosje!

KINDERBADJE in goede st.
Brieven No. G. 160

Diversen

Heer, b.h.b.h. zoekt kamer
met of zonder pension liefst
in Amsterdam (O.) Br. D. 176

Grondige HANDSCHRIFT-
ANALYSE door Ton. v. Dijk-
Parapsycholoog. Schrijf 10
regels, sekse, geboortedatum
(f 2.10 bijvoegen). Ref. op
aanvr. Postbus 6041, Amster-
dam. Pasfoto anal. f 2.10.

KUNSTSCHILDER - Portrettist
vraagt opdrachten. Prima re-
ferenties. Brieven onder No.
D 175.

Woningruil

VRIJ BOVENHUIS aan de
Middenweg bev. 6 kamers,
keuken, badkamer en berg-
plaats. Huur f 60.- p.m. in
ruil voor kleinere buitenwo-
ning huur f 25.- Br. A. 177

Bert Honselaar:

VLUCHT NAAR VOREN Celjournaal 1944

Dit boek bevat geen verslag van concentratie-
kampen of beestachtigheden, noch imponerende
heldendaden van illegaliteit, doch door dit sobere
verslag trillen menselijke aandoeningen. In de ge-
sprekken met medegevangenen geeft de schrijver
blijk van een zuivere, psychologische kijk, waardoor
het geheel boeiend en belangrijk wordt.

Prijs: f 5.50/4.50 bij de boekhandel of bij:
UITG. DE DRIEHOEK — 's-GRAVELAND

HET TREFPUNT

Café EIJLDERS

Korte Leidschedwardsstraat 47

ADVERTEERT

in

DE VRIJE KATHEDER

ALLEENSTAAND HEER,
niet in de gelegenheid zijnde,
langs dezen onsympathieken
weg, welgeschapen, doch wat
kort op de pooten, in het
bezit van eigen inboedel waar-
onder mosterdpotje in zeer
goeden staat, zoekt kennis-
making met broodje pek-
vleesch om samen een glas
thee te gaan drinken. Liefst
platinablond model 1921.
Brieven aan welk blad dan
ook.